

Dnešek

ROČNÍK I.

V PRAZE 15. SRPNA 1946

Z A Kčs 3.50

Spojité nádoby

DR FRANTIŠEK KAFKA

Světová revoluce

PROF. DR J. GRŇA

O nový životní styl

BOHUSLAV BROUK

Co se ještě píše o pracovní morálce

R. HASSMANN

Duch kolaborantství

Revoluce hlav a srdcí

Nebezpečí zjednodušování — A přece zapomínáme — Po roce — Osvobozen, očištěn -
a kdo ho udal? — Agraria rediviva? — Co jest reakce? — Hledání pravdy o Sloven-
sku — O Stalinových závodech — Vysokoškoláci a pracovní povinnost — Listárna
redakce

SPOLEHLIVÁ OPORA
pojistka banky
SLAVIE

**DOBŘE HOSPODARIT
A DOBŘE
POJISTIT!**

Rolnická
VZAJEMNÁ POJIŠTOVNA

Rusky od Rusů, anglicky od Angličanů
dopolední - odpolední - večerní kursy
**Spolek pro povznesení vzdělání, Praha I,
REVOLUČNÍ 15 - Telefon 604-24**
Literatura a mluvnice ke zkouškám. — Vyučují rodiči
Rusové a Angličané s univ. vzděláním.
Odpo. a več. kursy **FRANCOUZŠTINY.**

**Norimberský proces s válečnými
zločinci se chýlí ke konci**
a zraky celého světa jsou upřeny k justičnímu
paláci, v němž bude vynesen rozsudek nad lidmi,
kteří uvrhli lidstvo do nezměrného utrpení.

KNIHA ROSTISLAVA KOCOURKA

**SVĚT ŽALUJE
V NORIMBERKU**

vás seznámí s obžalobou všech čtyř velmocí, vý-
značnými osobami soudního tribunálu a podá vám
živé a dramatické vyličení průběhu procesu.

Vydalo nakladatelství Fr. Borového v Praze
za 80 Kčs. U všech KNIHKUPCŮ.

Pro každou
i smutné dny Vám vhod-
ně přebarví šaty i lát-
ky barvy Brauns.

Brauns
dokonalé barvení doma

PŘIJMEME OKAMŽITĚ
1 stavitelského asistenta s praxí
Zn. „Sev. Morava“

SPOJENÉ OCELÁRNY
NÁRODNÍ PODNIK

PRAHA II, TRÁVA JANA OPLETALA 57.
Telefon 218-41, 258-51, meziměstský: 21741.
Telegramy: Spojecel Praha.

OBSAH DNEŠKA Č. 20: Ing VLASTIMIL LOUDA: Kolem rozsudku nad t. zv. protektorátní vládou. — E. ERDĚLY: Chamberlain a Mnichov v anglickém pojetí. — MICHAL MAREŠ: Přicházím z periferie republiky. — ANTONÍN FENCL: Divadlo ve »Velkém státě«. — Dr JIŘÍ ALTER: Atomické odzbrojení. — Dr VLADIMÍR MINÁŘIK: Po rozsudku. — Pro očistu ve stranách. — UNRRA. — Hospodářství bez koordinace. — Citát ze starého Shawa. — Byrokracie. — Co jest reakce. — Agraria rediviva? — Polemika o ovoci. — Videnští Češi. — Zapomnělo se na SČM? — Dnešek na ulici. — Lístárna redakce. — Kulturní zpravodaj.

Dnešek

řídí Ferd. Peroutka

VDÁVÁ SDRUŽENÍ KULTURNÍCH ORGANISACÍ

YCHÁZÍ TÝDNĚ VE ČTVRTEK

REDAKCE A ADMINISTRACE PRAHA I, NÁRODNÍ TR. 9

Telefon číslo 390-51 až 54. — Účet poštovní spořitelny číslo 35.622. — Nevyžádané rukopisy se nevracejí. — Předplatné na rok Kčs 168.—, na půl roku Kčs 84.—, na čtvrt roku Kčs 42.—, jednotlivé číslo Kčs 3.50. — Dohledací pošt. úřad Praha 25. — Odpovědný redaktor Ed. Va-
lenta. — Tiskárna Melantrich, Praha II, Václavské náměstí 36.

Spojité nádoby

Máme před sebou velký obraz: dvouletý plán Gottwaldovy vlády. Třeba říci, že nejsme první stát v osvobozené Evropě, který si vytváří do budoucna výrobní plán. Belgie je již v plném proudu mírového výrobního úsilí, Francie si letos z jara narýsovala, jak chce stupňovat svou těžbu uhlí a jaké úrovně chce dosáhnout v těžkém a klíčovém, zejména hutním a elektrickém průmyslu na pět let dopředu, Anglie plánuje a vyrábí s pohledem několikaletým, Amerika tuto činnost konala již za války, a i když překvapena v mnohých úsecích náhlým ukončením války v Pacifiku, již dnes má přesně rozvržen výrobní program nejbližších let, Švýcarsko a Švédsko jedou mírově z Sovětský svaz má již pevnou pětiletku, od které, víme, že se neodchýlí ani o chlup, leda podle hesla »dognat' i peregnat'«.

Je pravda, že nebylo možno u nás opravdu plánovat dříve. A je velkou zásluhou předsedy třetí vlády, že i když kostra plánu byla spichnuta horkou jehlou během několika týdnů a teprve dodatečně se propočítávají nosné pilíře tohoto plánu, že se vůbec podle plánu pojede. Poněvadž plán je jízdní řád. A kdo nedojede podle něho, zpožďuje se. A zpoždění je nejen vidět a možno přesně zjistit, ale je možno i přesně najít, kde a proč se co zpožďuje, kde a kdo zpoždění zavinil. A nejen to. V jízdním průmyslovém i zemědělském řádě Gottwaldova plánu bude vidět také »následné souvislosti« — totiž, že jedno zpoždění zavinuje druhé, že jedno zanedbání malé dovede způsobit poruchy daleko větší a národohospodářsky daleko více závažné.

Proč uhelná krize?

Ukažme to na příkladu: Loňská revoluce rozrušila naši výrobu uhlí. Z dolů přirozeně utekli nevolníci, nahnaní sem německou knutou. Odešli částečně němečtí dělníci sami, i když horníky jsme loni neodsunovali. A odešli také mnozí horníci čeští k čistší práci. Hornický úděl není lehký, všichni to víme. A ti, kdož zůstali, byli najednou unaveni válkou. Zestárlí, opotřebovaní, bez mladého dorostu. A revoluce, hlásající osvobození lidské dřiny, působila i na myslí horníků. Nejprve bylo třeba oslavit svobodu národa i svobodu práce. A bylo nutno zaujmouti lepší posici v důlním díle. Od práce ve slojích se utíkalo k práci povrchové. Bylo nespočet vynechaných směn, směn nemocných i směn oslavných, a výsledek byl, že klesla těžba v prvních povolených měsících na 30, 40%.

Tohoto zjevu si nikdo ani z politiků ani z hospodářů v té době nepovšiml. Avšak léto, kdy lze povrchově doložit o mnoho lépe než v době sněžných přikrovů, bývá na dolech dobou, kdy se tvoří zásoby uhlí: do domácností, pro železnice, pro průmysl i na vývoz. Léto proběhlo a nic se nepozorovalo: uhlí bylo, roztáčela se kola továren, i těch, která roztočena být neměla, poněvadž provoz v zastaralých podnicích není rentabilní, domácnosti topily vesele, vždyť uhlí bylo! Ano, bylo uhlí, totiž ono zásobové, ta železná rezerva, kterou i Němci v šestý rok války vždy pečlivě udržovali a zachovávali. A léto se chýlilo ke konci, zásoby se rychle tenčily, domácnosti nedostávaly své obvyklé fůry uhlí pro zimní topení, železnice vyjídaly poslední železné rezervy (tam totiž ještě špatná jakost uhlí, zaviněná válečnou loupeživou i nedbalou německou těžbou, zhoršila jakost uhlí, a stejně tak německý typ »levných« topenišť v lokomotivách způsobil stoupnutí potřeby uhlí na

1 drážní kilometr o 30—50%), průmysl začal se ohlížet, čím bude dále vytápět parní kotle: zkrátka: objevovaly se důsledky poklesu těžby v prvním sledu.

(Třeba zjistiti, že to byla zásluha ÚRO, které prvé objevilo nutnost mítí uhlí a začalo v srpnu propagovati náhradní a pomocný systém brigád, že národohospodářské důsledky tohoto poklesu nebyly horší a že postupně se začala těžba zlepšovat až k 90—100% v uhlí hnědém a k 70—80% v uhlí černém.)

Ale to byly teprve počátky tohoto hospodářského procesu závislosti. Nejen že o vánocích měly dráhy zásobu již jen na půl dne (jindy nejméně 7 dní!), ale daleko dříve již neměly potřebné palivo hutě, později kovoprůmysl a průmysly další a další. Pokles uhelné těžby v letních měsících na dolech znamenal zmenšení výroby o tři měsíce později v průmyslu hutním, za další dva měsíce chyběly železné tyče či jiný materiál průmyslu kovodělnému a za 6 měsíců se začal zemědělec ohlížet, proč nejsou na trhu lopaty, rýče či pluhy pro jarní polní práci. Zkrátka a obrazně řečeno, jako v pohádce o kohoutkovi a slepičce, pokles jedné výroby klíčové způsobuje v malém časovém intervalu pokles výroby následné a výrobní krize se projevují vlnovitým poklesem dalších a dalších výrob, jako kola na vodě, když dopadne do ní kámen

Úzké profily

A zde jsme u oněch zprvu záhadných, později teprve vysvětlených slov vládního plánu: »úzké profily«. V Trávníčkově, v Soukupově či v Knauerově slovníku — a myslím, že ani u dr. Kolaříka — nenajdeme tento novodobý termín. Profil, toť pohled ze strany. U železa jeho tvar v průřezu. To byl dosavadní pojem profilu a adjektiva »úzký«, nebylo u něho užíváno, až nyní. Narýsovaný vládní program totiž má zjištěno, co má být ve dvou letech vyrobeno v průmyslech, kde jsou »úzké profily«, a další průmysly tyto své výrobní programy ještě doplní. Co tedy jsou ony »úzké profily«? Jsou to ony výroby klíčové, které vyrábějí dosud méně, než odbírající od nich průmysl další potřebuje pro svou normální potřebu. Mluvíme-li tedy srozumitelně, nazýváme to nedostatečnou výrobností či výrobou. Výrobnost je však způsobilost vyrábět, kdežto výroba je to, co se skutečně vyrobilo. Tyto průmysly »úzkých profilů« výrobnost mají, ale výroby potřebné dosud nedosahovaly. Něco se tedy stavělo v cestu tomu, aby bylo dosaženo oněch výsledků, k nimž byly předpoklady ve výrobním zařízení těchto závodů. Jsou dvě překážky, základní: nedostatek surovin a pokles pracovní morálky. Jen ojediněle, ve speciálních oborech, se projevuje překážka další: nedokonalost výrobních zařízení. Tím není řečeno, že naše zařízení odpovídají světovým moderním závodům. Naopak. Zastarala. Je však možno s nimi vyrábět tak, aby další naše průmysly mohly dostati včas a s dostatek potřebných polotovarů od výroby předchozí, kterou potřebují pro sebe i pro výrobu následnou.

Máme úzké profily tedy nejen v uhlí, ale i ve výrobě hutní, potřebujeme větší výrobu elektrického proudu atd., potřebujeme všechno to, co Gottwaldova vláda hodlá v úzkých profilech zvětšit, aby se náš průmysl i zemědělství rozjely naplno.

Překážka prvá:

nedostatek surovin.

Máme průmysly, které mohou z největší části vyrábět ze zdejších surovin: keramika, sklo, částečně kovoprůmysl. Jiné — a z nich průmysl textilní, tak důležitý

dříve pro získávání devis našemu hospodářství — si sice opatřují suroviny základní z ciziny, ale mohou je lehce zaplatit výsledky své práce. V textilu, až do loňského roku, bylo vždy obchodní zvyklostí, že předprodaná bavlněná výroba byla okamžitě kryta nákupem bavlny k pozdějšímu termínu výroby. Kovoprůmysl, který z ciziny potřebuje kvalitní rudy, je může rovněž zaplatit exportní výrobou. Není třeba mít obav, že bychom na zahraničním trhu nedocílili krátkodobých zápůjček k nákupu surovin, nebo že by tyto suroviny nám byly odepřeny oněmi státy, které od nás další výrobky odeberou nebo s námi ve výrobě spolupracují. Dostaneme tedy rudu z Křivého Rohu či švédskou a nakoupíme bavlnu v Americe na úvěr, tím spíše, že USA má bavlny, jak se zdá, více, než je zdrávo (To ovšem znamená, že tyto úvěry musíme splácet vrozeným zbožím; co je na export, je na export a nesmí zmizet ve zdejší spotřebě, jinak ztratíme v krátké době v cizině důvěru, že jsme důvěryhodní pro kredit.). Jsou ovšem další suroviny, vnitrozemské, v první řadě uhlí, a zde je právě překážkou ona podvýrobnost těžkého a klíčového průmyslu.

Tím přecházíme k překážce druhé:

pokles pracovní morálky.

Zkoumal-li p. min. Nejedlý v rozhlasovém projevu 4. VIII. 1946 náš národní charakter s hlediska pracovní morálky a zjistil-li, že charakter je dobrý, poněvadž se část národa rozčiluje nad tím, že jiná část národa nepracuje nebo pracuje méně, než má, je to jeho zjištění spíše psychologa národní duše, než zjištění resortního ministra, které by měl učinit v dohodě s příslušnými činiteli ÚRO nebo dalšími členy vlády. Poněvadž pravda, skutečná pravda, psaná dopisy dělníků, je právě opačná: není u nás dostatek odpovědnosti za skutečnou práci.

Degradovali jsme psychologicky práci. Učinili jsme z ní předmět agitace i protiagitace. Místo abychom počítali hodiny, odpracované od pondělí do soboty na pracovištích pravidelných, počítali jsme často jen nedělní hodiny, odpracované mimořádně a mnohdy i na úkor hodin normálních. Republice více práce. Bez a g i t a c e. To je samozřejmost, jako je i v hospodářství samozřejmostí to staré Masarykovo: Nebát se a nekrást.

V celém světě není dobrá pracovní morálka. V Anglii, kde se vidí v práci nejen starší síly, ale i ženy a váleční poškození, je stejná únava v válečných let, podvýživa a nervového napětí, jaká je u nás nebo ve Francii. Někde je to ještě hůře; v Polsku, přes veškeré vnitřní nadšení a obětavost, nepodařilo se překonat morální rozklad polského dělnictva, způsobený Hitlerovými přiděly vodky za války, možností rychlých výdělků na černém trhu i následky válečné propagace sabotáží. Nejsme v pracovní morálce zdaleka na místě prvním, nejsme však také na místě posledním v Evropě. To jest, pokud jde o vůli k práci.

Ale zde nejde jen o chuť pracovat. Zde jde také o organizaci produkce, o to, kolik je sil skutečně produktivních a kolik lidí se okolo práce jen otáčí, kolik lidí tu práci »chrání«, ať už před domnělým nepřitelem zvenčí, číhajícím patrně, jak přepadnout člena ČKD v Libni nebo Waltra v Jinonicích (závodní milice), či před vykořisťováním odčerpáváním nadhodnoty pro zaměstnavatele, jímž je dnes stát či vlastně dělnictvo samo (odborový zástupci v dílnách). Zde, přímo mezi dělnictvem, je příliš mnoho příživníků práce. A až si dělnictvo samo uvědomí, že pracuje a vydělává na sebe a pro sebe a že žije ze svého tyto nepracující, ochrání si svůj závod i svou práci samo, v krátké době po práci jednou týdně. Ale i v organizaci práce samé, mezi úřednictvem a vedoucími podniku je příliš mnoho »mezislužeb«, které zatěžují výrobu koeficientem všeobecné rezie.

Je jedině měřítko skutečné výrobnosti, ani chuť k práci či počet odpracovaných hodin celkového osazenstva nebo něco podobného: Kolik se vyrobí dobrého zboží bez zmetků, za jakou cenu, kolik v ní činí náklad dělnické

mzdy a kolik za hodinu placené dělnické mzdy v závodě se skutečně vyrobilo prodejného zboží. To je totiž reálná, nikoliv »účtovaná« práce. A do té doby se nebude ani státu, ani dělnictvu vést dobře, dokud tuto skutečnou práci nebudeme honorovat, stejně tak, jako tomu je v Rusku. Skutečný výkon, pořádná odměna. Ve všech zaměstnáních.

A zde jsme u kořene věci. U starého Rašínova hesla, tolikrát již opakovaného po květnové revoluci: Naše koruna spočívá na práci. Jak se to shoduje i vnitřně s tím krásným heslem opravdového socialismu, že každý má právo na práci a každý má dostat odměnu podle potřeb i zásluh! »Kdo nepracuje, ať nejí!« platí zde, a právě zde. Nebo obráceně: »Ať jí, kdo opravdu pracuje«, kdo státu vytváří svoji práci hodnoty, statky, zboží pro vnitřní potřebu nebo pro vývoz, všechno, čím se zvedá obsah národní produkce, všechno, čím stoupá hladina národního blahobytu, všechno, čím se zlepšuje platební bilance státu, všechno, čím se umožňuje nakonec tvorba národního kapitálu.

Poněvadž toto všechno jsou

spojité nádobý.

Práce vytváří statky, statky jsou určeny jednak spotřebě, jednak tvoření kapitálových rezerv, stejně tak ve státě kapitalistickém, jako ve státě socialistickém. To jsou tak základní kapitoly národního hospodářství, že k důkazu stačí otevřít knihu kteréhokoliv theoretika či praktika »politické ekonomie; nebo také prosté lidové pořekadlo, že bez práce nejsou koláče.

Nejde však jen o koláče. Nelze všechno konsumovat, co se i doopravdy vyrobí. Rusko si odpíralo desetiletí pěkné textilie, dokonalou obuv či ještě luxusnější předměty, jen aby mohlo celou tvorbu národního kapitálu obrátit na budování těžké výroby, na prvou a druhou pětiletku. Anglie nyní šetří na svém jídle, nejen aby mohla pomoci dodávkou obilí krajům, jež hladovějí, ale i proto, že celý svůj průmyslový potenciál chce využít k získání hodnotných devis exportem, a nechce výsledky projít. Dokonce omezuje i dodávku van či topenišť, pro své nově stavěné domy, jichž tolik potřebuje, jen aby mohla exportovat výrobky kovoprůmyslu, kde je právě za dobrou cenu může umístit. My jsme zatím nejen konsumovali, co jsme vyrobili, zatím jsme se dostali hezky hluboko do samé majetkové podstaty našich závodů.

Stíny

Nepřevzali jsme po květnové revoluci naše závody v nejlepší stavu. Ale přece jen byly v nich zásoby na dva, tři, či šest měsíců, a závody měly určité peněžní rezervy. Musili jsme provést onu nekrvavou sociální revoluci, k níž v našich krajích dospěl čas. Musili jsme zavést nejdrívě národní správy do závodů Němců, kolobarentů a zrádců, a provést pak znárodnění těžkého a klíčového průmyslu. Proto můžeme teprve nyní přikročit k plánování další výroby. Nebylo však potřebí, aby v našem hospodářství nastalo tolik škod. A nebylo potřebí, kdyby nebylo určité, mírně řečeno »vládnosti« k jistým zjevům, aby tolik národního jmění bylo zbůhdarma utraceno v nepovolných rukou.

V pohraničních krajích dostal stát možnost nabytí, střídmě odhadnuto, 100-120 miliard národního jmění. Nabyl ho opravdu stát? Nebo spíše ony babičky z venkova, ověšené náhle brilianty, a divící se v pražské elektrice bystrozrakosti souseda, který uhodl, že syn je v pohraničí? Ještě bude mnoho korigováno z toho, co v revolučním nadšení přešlo do nepovolných rukou. Právě v zájmu čistoty, krásy a mravní výše naší národní revoluce. Poněvadž jsme ji dělali pro sebe, pro nás všechny a nikoliv pro několik šperko- a kobercoberek. Zde stát mohl již mít rezervu, z níž by bylo možno uhrazovat první náklady opravdové rekonstrukce naší výroby.

Ještě využijme jedině příležitosti: Snažme se dostat do pokladny státu všechno, co mu uklouzlo do nenechavých

poznámky

rukou v loňské překotné době. Vyhlášte ještě jednou amnestii na zlodějný, spáchané na státním majetku, jestliže držitel vrátí ihned ukradené jmění. Po lhůtě s ním jednejte jako v Rusku. A převedte do rukou drobných lidí za přiměřenou náhradu onen majetek, který mají zatím v národní správě a který by rádi státu zaplatili, aby nabylí jistoty, že v pohraničí opravdu zůstanou a že mají na čem pracovat. Stát tím dostane značné hotové prostředky nebo zmenší míru svých závazků k výplatě vázaných vkladů. Ne ovšem, aby si národní správce zaplatil majetek z toho, co mu zůstalo za nehty loňského roku...

Naše závody stojí po prvním roce bez kapitálových rezerv pro další budování, nejsou-li již zatíženy provozním úvěrem. Ale jsou před další otázkou, neměně důležitou: jak a z čeho uhradí dávku z majetku a dávku z válečných zisků, až jim bude předepsána? Z hotovostí jistě ne. Bude to jen účetní zatížení jejich bilancí a aktivní čísla na foliích berních úřadů, nikoliv však skutečná platba. Poněvadž závody ukládaly výsledky své minulé práce spíše v investicích v závodech, a hotovostí nemají. To není myšleno proti proponovaným dávkám, je to jen poznámka o tom, jak skutečně budou asi »uhrazovány«.

Je jisto, že plán Gottwaldovy vlády nelze uskutečnit bez opravdových a hlubokých investic ve výrobě. Není ještě možno zjistit ani, kolik bude potřebí investic, ani kolik z toho jsme s to vyrobili sami a kolik budeme potřebovat z ciziny. Vezmeme-li za základ, že zhruba obnovíme průmyslový stav k roku 1938 (i když na př. textil bude omezen a jiný sektor zvětšen), třeba vycházet z cifry válečných škod. Činila celkem 38 miliard K průmyslových škod. Koeficient pro nákup strojů činí dnes proti roku 1938 4—7 procent, koeficient staveb průměrně 6—7 procent, lze tedy vztít pro hrubý odhad cca 5.5 procent při předpokladu vyváženosti staveb i strojů. Lze tedy předpokládat, že by náklad na úplnou rekonstrukci průmyslových škod činil zhruba 200 miliard. Ne všechno z toho může být ovšem uskutečněno v dvouletém plánu.

Nikdy nebyly trvalé, vázané investice prováděny z běžných výrobních zisků; tím méně dnes, kdy zisků není a kdy rezervy jsou vyčerpány jak v pokladnách závodů, tak v pokladně státní. Naopak, stát stojí před problémem, jak číselně se vypořádat s válečnými škodami a jak postupovat s částkami vázaných vkladů, jež z těchto škod resultují. Podíváme-li se do bilance Národní banky na částky skutečného oběživa, vidíme, že i v případě, že by nebylo domácí thesaurace a volné oběživo by bylo uloženo na vkladních knížkách či účtech bank a spořitelien, zdaleka by to — po odpočtu potřebného nutného oběživa — nestačilo k vypsání dostatečné investiční půjčky vnitřní. Jest jí ovšem také potřebí, již proto, aby volné částky nebyly bez užitku ponechány v kapsářích.

Není žádnou hanbou, jestliže v této situaci, v níž je každá evropská země, poškozená válkou, budeme uvažovat o široké, reálné, seriosní půjčce či pomoci zahraniční. Jejím podkladem je a může být široký, reálný a seriosní výrobní plán Gottwaldovy vlády. Ovšem jen za podmínky, že bude na všech stranách skutečně, nestranické usilí, aby byl proveden. Jestliže jediná ze stran dá se vést obavou, že přílišnou rázností při provádění plánu nebo kontrolou reálné práce si rozruší svůj volební kádr, není naděje na jeho dosažení.

Ale právě volební výsledky, které umožňují již nejen v ý k o n m o c i, ale i kontrolu správy, dávají naději, že společné práci Národní fronty se podaří plán Gottwaldovy vlády opravdu uskutečnit.

Jsme na rozcestí, které vede k prosperitě, bude-li ve všech vrstvách národa i u jeho politických vůdců vědomí odpovědnosti i za cenu povrchní popularity; nebo k hospodářské bídě, dá-li se popularitě přednost před odpovědností. Ale to není v české národní povaze...

Dr František K a f k a

Duch kolaborantství

Co to je, ten duch kolaborantství? Nemylme se o tom, že jediné kolaborantství, které bylo kdý možné, bylo kolaborantství s německými okupanty. Kolaborovat je možno s každým držitelem moci. Jako každý zjev, má i kolaborantství své předpoklady. Hlavním z nich je snaha zalíbit se tomu, kdo má okamžitě v rukou moc, nebo aspoň počínat si tak, abych se ho ani v nejmenším nedotkl. A takové kolaborantství je možno provádět kdykoliv a kdekoliv.

Toto kolaborantství tedy ještě nezhybnulo. A nezhyne patrně, dokud budou na světě lidé, jejichž hlavní touhou je zalíbit se držitelům moci, ať už se to dělá vkusně nebo ne, a ať se tím pravda poškodí či nikoli.

Ano, máme možnost dělat svobodný tisk, i když můžeme mít námitky proti tomu, že tisk mohou vydávat (s výjimkou »Hospodáře«) jen politické strany nebo jiné uznané korporace. Každý si může do listu napsat co chce. Otázka svobody tisku se však netýká jen objektivní stránky věci, ale také a především stránky subjektivní: mít schopnost k svobodě, mít k ní odvahu. Němci neměli schopnost k svobodě, a proto nebyli svobodní, i kdyby dnes dostali plnou svobodu, sotva by si s ní věděli rady, a ochotně by ji prodali za diktátorskou nesvobodu. Novinář, který se bojí využít v běžné — ale i v důležité a především v takové — záležitosti své svobody, neuskutečňuje svobodu tisku; není schopen být jejím spolutvůrcem.

A tady jsme u jádra věci. Snad jsou mnozí lidé ještě trochu zakřiknutí. Pamatují se, jak na velké veřejné schůzi před volbami bylo po konci jednání ticho jako po pěšině. A teprve když předsedající řekl přítomným, že by měli zazpívat státní hymnu, velmi rádi si zazpívali. Ti lidé jsou ještě navykli z doby okupace čekat, až jim někdo řekne, že to či ono smějí nebo dokonce mají udělat, a pak se do toho teprve dají; v zakřiknutých lidech není spontánnost. Ze k nedostatku odvahy u mnoha lidí přispívá způsob, jak je často okřikováni každý, kdo se odvážá hlasitěji promluvit, jinak než jak to rád slyší ten či onen z mocných našeho malého světa, je samozřejmé.

Bude tedy nutno vésti lidi k svobodě. Ne k zneuzívání, ale k užívání tohoto daru. To je ovšem přední úkol novin. A tedy záleží velmi mnoho na tom, aby nejprve novináři byli vnitřně svobodní, to jest, aby se nebáli vyslovit to, co je jejich přesvědčením. Ostatní lidé se tomu od nich naučí rádi a brzy. Čekají jenom na dobrý příklad: aby jim někdo řekl: zazpívejte hymnu, občané! Máme, zdá se, nárok žádat od novinářů, aby to učinili.

v. m.

Revoluce hlav a srdcí

Každá válka skončí revolucí. Celá Evropa hledá v hořečném chvatu životní formy, které by přinesly uklidnění štvanému obyvatelstvu. V Československu jsme revolučně zasáhli důležité úseky života. Stěhujeme za hranice statisíce Němců, znárodnili jsme přírodní bohatství, průmysl a peněžnictví, měníme vlastníky rozsáhlých lánů zemědělské půdy. Pro tuto svou revoluci máme oporu v mezinárodních dohodách, v dekretech, v nových zákonech. Jsou však věci mezi nebem a zemí, na které nestačí ani mezinárodní dohody, ani dekryty, ani zákony. Tím hlavním činitelem jest člověk, lidský jedinec.

Doufáme, že naše revoluční počiny v oboru hospodářském budou úspěšné. Můžeme také tvrdit, že revoluce zasáhla lidského jedince v dobrém smyslu? Můžeme tvrdit, že lidský jedinec 1946 jest lepší, než lidský jedinec 1937?

Existuje teorie, že zlepšení hospodářských poměrů přinese také zlepšení člověka. Budiž. Ale je k tomu třeba — jak vidíme — kousek času. A což kdyby se zatím — nedej Bůh — hospodářské poměry zase zhoršily? Nuže, nezbyvá než využít všech možných cest, abychom umožnili lidskému jedinci vlastní zlepšení. Jednou důležitou cestou jest přidržení čistého, rovného, nefalšovaného zrcadla před vlastníma očima.

Válka, koncentráky, okupace, ohrožení života, to všechno nutilo lidské jedince, aby se přetvářovali, aby lhali, aby podváděli. Ký div, že dnes, rok a čtvrt po válce, zůstal mnohde ještě odlesk těch ošklivých vlastností? Musíme mít odvahu chyb poznat, chyby oranžovat, chyby odstraňovat.

V českém národě byla známa dobrá vlastnost — poctivost.

Svědomy českého člověka kázalo, aby jeho práce, jeho činy obstály před veřejným míněním a — rozumí se — před zákonem. Předseda ÚRO Antonín Zapotocký ohlásil před časem, že továrny chrlí nedokonalé výrobky — zmetky. V Karlových Varech uveřejnili správu o zatčení národních správců pro zpronevěru. Někteří členové národních výborů se ukázali mravně slabými. Dodávky zemědělců jsou porůznu nesprávné. Černý obchod je pravidelná součást našeho života. Snad by neškodilo, kdybychom provedli i na této frontě revoluci a zbvili se válečných kazů.

Vládní program uvádí, že policejné byrokratický systém státní správy musí z našeho veřejného života zmizeti navždy. Vládní program neřvrdí, že policejné byrokratický systém už zmizel. Policejní úředníci jsou naši spoluobčané a sousedé a každý občan může k nim mít příjemný, občanský poměr. Zatím jsme svědky, že tento poměr dosud nenastal. Policejní orgán má být rameno spravedlnosti. Z toho důvodu je naprosto nemožné, aby policejní orgán přizpůsoboval svá čtení podle přání svých nadřízených nebo politických přátel, nebo aby metody jeho práce připomínaly válečnou minulost.

Revoluce 1945 měla odstranit třídní rozdíly. Měli zmizet chudí lidé. Ale nezmezili. Dělník se 7 dětmi je zase tak ubohý, jako byl v roce 1937. Na poradě v pohraničním městě oznámil horník, že musí ve svém bytě za slunného dne svítit elektrickým proudem. Druhý horník má obytnou místnost bez okna. U národních výborů se nemohou dovolat spravedlností. Venkovský učitel dostal za přepočítané hodiny 100 (jedno sto korun). Před válkou dostával 200 Kčs. Tehdy si za ně něco koupil. Letos za těžce vydělaný peněz opatřil synovi osvědčení o státním občanství. Nic víc. Postěžoval si aspoň v novinách. To nejsou zjevy ojedinělé. Úřadovny sociální pomoci a sociální péče mohou podat obsáhlé zprávy.

Spravedlnost má být srozumitelná každému občanu. Redaktor Vladimír Ryba byl odsouzen na 10 roků žaláře, šéfredaktor Rudolf Halík na 1 a půl roku, komik Vlastimil Burian byl osvobozen. V jižních Čechách je finanční magnát, který spolupracoval s Němci — osvobozen. Pomocný dělník pro hanlivý výrok odsouzen do vězení. Ve středních Čechách je baron — vic Němec než Čech, jeho manželka Němka. Hospodář vesele dál. V pohraničí se baronka přihlásila za války o německé státní občanství. Hospodář dál. Jednala prý pod nátlakem. Ten nátlak je taková ošidná věc. Někomu se přizná hned — zvláště má-li mocné politické přátele — druhému se nátlak nepřizná, i když se krví potil. Ten bývá obyčejně chudý a bez vlivných přátel.

Náš veřejný život po válce byl samá chvála. Chválili rozhlas, chválili novináři, chválili spisovatele — pokud zůstali u svého řemesla — chválili kdekdo. Jistě bylo mnohé k chválení, a chvála je dobrý výchovný prostředek. Ale nesmíme pro chválu oslepnout. Každý život má také nedokonalosti. Novináři, oslavující Karla Havlička, musí vzpomenout jeho realismu: to znamená vidět dobré i zlé. Novinářství je také kritika, bouřliváctví, ironie. Na chválu zašli cisařové a monarchové.

Moudrý Karel Čapek napsal v Knize apokryfů stať Agathon čili o moudrosti:

»Chytrost je obyčejně krutá, zlomyslná a sobecká; vyhledává na bližním jeho slabost a dovede ji využití k svému zisku; vede k úspěchu.

Rozum bývá krutý k člověku, ale je spravedlivý k účelům; hledá zisk obecný; najde-li na bližním slabost nebo zpozdilost, hledí ji odstranit poučením nebo kázní; vede k nápravě.

Moudrost nemůže býti krutá, neboť je sama blahovůle a sympatie; nehledá už ani obecný zisk, neboť příliš miluje lidi, než aby mohla milovat nějaký další účel; najde-li slabost či ubohost bližního, odpouští jí a miluje ji; vede k harmonii.«

Chytrých lidí máme dnes nadpočet. Kéž nám brzo přibude lidí rozumných a moudrých. Jen taková revoluce nám udrží výsledky revoluce loňské.

Václav Kluzák

Nebezpečí zjednodušování

V hovorech a lidmi překvapuje velmi často rychlost, s jakou jsou hotovi s úsudkem, i když nejde právě o otázky jednoduché. Jak snadno zatracují lidé Východ či Západ! Jak snadno zlomí hůl nad USA nebo SSSR! Jak jednoduché důvody jim stačí pro úsudek! Celou složitou problematiku USA od příchodu prvých Evropanů do Ameriky až k vstupu USA do druhé světové války, celý rozlehlý přerod předválečného Ruska v dnešní Sovětský svaz, vše to, co by stačilo naplnit velké knihovny, co zaměstnávalo hlavy ne právě průměrně, dovede leckdo rázem rozetnout několika slovy uznání nebo odsudku. Stačí mu často na to několik slov, které někde slyšel nebo četl: stačí mu někdy nepatrná drobnost, aby se vyrovnal s otázkami, které mučily dobré hlavy, hledající spravedlivý obraz a spravedlivý úsudek. Jako by zde rozhodovalo: buď anebo. Nebo: bílá nebo černá.

Ve veřejném životě je velmi prospěšná schopnost zjednodušit si problém, je to schopnost najít to hlavní, podstatné, vytušit, kam vývoj směřuje. S tím také souvisí, že ve veřejném životě ne vždy se zdarem se uplatňují intelektuálové, zaražení složitostí věci, kteří nedovedou vždy rozlišovat, co je nejdůležitější. Proto dosti často lépe než intelektuál uplatní se v politickém životě lidé, kteří ukol si dovedou převést na jeho hlavní rysy a ty pak trvale sledují, nerozptylujice se podrobnostmi: schopnost k vedení v demokracii, schopnost organizovat rozsáhlé práce je hodně podmíněna touto schopností zjednodušit i pohled na věci.

Ale jako všude, i zde jsou určité meze. Jsou tam, kde toto zjednodušování začíná být primitivismem. Jedním z pramenů tohoto primitivismu je politická agitace, která ve snaze, aby rychle získávala, vše zjednodušuje. Výsledkem toho, že lidé si zjednodušují leccos, co není tak jednoduché, jak se jim zdá, bývá pak zklamání, znechucení. Neboť mnohý si pak řekne: Je-li to tak jednoduché, jak si představuji, je-li to tak jednoduché, jak čtu v novinách, proč to tedy nejde kupředu, proč to tak dlouho trvá? A protože v povaze dnešních lidí je vidět černě, říká si mnohý: je to jednoduché, dalo by se to řešit, ale protože se to neřeší, musí za tím vězet něco špatného! Kolik lidí vám řekne, ce by dělali, kdyby seděli ve vládě! Jak by rázem byli hotovi s věcí, nad kterou dlouho sedí ministerská rada. Slyšíte velmi jednoduchou radu, jak očistit celé pohraničí: »každému, kdo by šel do pohraničí, bych řekl: ukáž ruce! A pusť bych tam jen ty, co mají ruce čisté.« Jistě velmi dobrá rada. Ale příliš jednoduchá. Její provedení by bylo poněkud složitější. Jiný by chtěl rázem vyřešit všechny bolesti, spojené se znárodněním průmyslem: »kdybych já tam byl, zavolal bych si všechny v těchto továrnách a řekl bych jim: teď musíme pracovat o hodně víc, abychom ukázali, že to půjde lépe než dříve.« Dobrá rada. Ale pokles výroby v průmyslu není jen důsledkem poklesu pracovní morálky — která má mnoho a mnoho příčin — ale souvisí také s nedostatkem surovin, s obtížemi dopravními, se starostmi o export atd.

Je potřeba dobré politické výchovy, která by ukázala, že věci nejsou tak jednoduché. Je jedna věda, která si vzala tuto složitost společnosti pod drobnohled. Dobrá politická výchova musí usilovat, aby každý měl správnou představu složitosti moderní společnosti a všech nesnází, které z toho plynou: musí však také usilovat, aby v této složitosti nezabloudil. V tom je plnost života: najít krásnou složitost věci zdánlivě prostých a jednoduchých a zároveň najít základní kmen, kolem něhož se druží rozmanitost větví, větviček a listů. A podobně ve veřejném životě: poznávat, že věci nejsou tak jednoduché, jak si mnozí myslí, že však při vši té složitosti vše to kolem nás má svůj spád, své základní zákony, svá základní místa, na které nutno, soustředit síly.

V. G.

A přece zapomínáme

V našich obcích jsou odhalovány desky a památníky těm, kdož v dlouhé okupaci položili své životy za svobodu národa. Jsou udělovány válečné kříže in memoriam i žijícím, kterým se i jinak odčinují krivdy za války a okupace utrpěné. To je všechno v pořádku, až i tu je mnoho těch, na něž se dosud nedostalo a možná i nedostane, až si při tom říkáme, že odboj II. světové války byl odbojem celého národa a nikoliv jen některé politické strany. Snad i po této stránce dospějeme pomalu, ale jistě k uskutečňování košického vládního programu, v němž stojí, že nikoliv politická legitimace, ale...

Zdálo by se tedy, že zapomínáme těch, kteří aktivně pomáhali v boji za znovudobytí naší státní samostatnosti. Ale není tomu tak, jak uvidíme.

Naše retribuční dekrety se vztahují na dobu zvýšeného ohrožení republiky, t. j. od 21. května 1938. A retribuční dekrety se vztahují na stíhání všech, kteří se proti zákonům našeho státu v této době provinili. Bylo by tedy jen spravedlivé, kdyby i uznání aktivní činnosti k prospěchu státu bylo uznáváno za dobu stejně ohraničenou — pokud jde o boj s nepřitelem nebo o jakoukoliv činnost proti němu, která si zaslouží, aby byla viditelným způsobem uznána.

Právě rok 1938 přinesl nám v dramatickém sledu událostí první hrdiny a první oběti skutečného boje s nenáviděným nepřitelem. Byl to pak zvláště měsíc září téhož roku, kdy Heurleimova strana za jeho vedení, na němž se podílel s K. H. Frankem a ostatními předáky, uspořádala, organizovala a provedla ozbrojený odpor proti našemu státu za přímé spolupráce a s pomocí říšskoněmeckých orgánů. Dálo se tak na pokyn říšskoněmeckého vyslance v Praze Eisenlohra.

Je to nepřehledná řada obcí a měst, kde v září 1938 byly podnikány útoky na civilní české obyvatelstvo i představitelé státní moci. Bylo tehdy mnoho raněných a padlých a bylo tehdy zajato mnoho set různých státních zaměstnanců, kteří byli zavlečeni z našeho státního území do Německa, kde první zakusili »slasti«
německých koncentráků.

Naše veřejnost se o těchto událostech v té době téměř vůbec nedověděla. Mohla jen tušit, že situace v našem pohraničí je napjatá, když bylo v mnoha okresích vyhlášeno stanné právo. Pak následovala okupace a na události z té doby se pomalu zapomnělo. — Jen na nádvoří četnických kasáren zemského četnického velitelství v Brně byl odhalen na sklonku r. 1938 nebo začátkem 1939 památník četnických obětím německých násilností z té doby. V Praze se ovšem na nic podobného nezmohl.

A právě všichni ti, kteří se první dovedli v rozhodných chvílích postavit na odpor německé rozpínavosti a zaplatili svojí odvahou i národní povinností svými životy, si zaslouží, aby jejich obnovený stát vzpomněl a také patričně jejich činy uznal. Byli to četníci, finančníci, členové bezpečnostní stráže, vojáci, poštáři i železničáři a bylo to i mnoho civilistů, kteří spečetili svoji národní povinností životy.

Byly jejich vdovy a příslušníci jejich rodin postaveni na roven rodinám postižených okupací? Byly na př. stovky těch, kteří první z našich příslušníků prošli německými koncentráky postaveny na roven osvobozeným politickým vězňům?

Zdá se, že jsme na tyto dvě oběti německých násilností na našem území přece jen zapomněli a je proto na čase, abychom co nejdříve toto nedopatření odčinili. Vzniklo beztoho jen proto, že v r. 1938 a dalších se o těchto obětech nespělo psát a tím unikly pozornosti naší veřejnosti. Jejich odvaha, statečnost a obětavost si však zaslouží, aby dnes nebylo zapomínáno na první oběti našeho boje za svobodu a to i přímo v městech, která byla svědkem německé věrolomnosti v roce 1938, v prvním roce bojů o samostatnost našeho státu.

Ing. V. L o u d a

Po roce

Několik poznámek ke studentským věcem

Když po pražské revoluci předstoupil před veřejnost Revoluční studentský výbor a když ústy předních činitelů našeho veřejného života bylo zdůrazněno upřímné pochopení pro studentské zájmy, počalo se v pravém slova smyslu nové období studentského rozvoje a politiky, která v obnoveném státě neměla být již politikou stavovskou, ale odborovou. Tehdy mnoho českých studentů a ještě více dospělých pročetlo studentská provolání, zamýšleli se nad studentskými požadavky a v mnohých případech se dívali na studentsko třetí republiky s jistou nedůvěrou. Bylo to zcela pochopitelné, i když byl brán zřetel na revoluční přerod celého státního systému, neboť většina toho, co studenti ve svých provoláních požadovali, zdála se jednak přechodným snažením o získání nejvýhodnějšího postavení, jednak stavovskými založeným egoismem. Tak se jevil mnohým jak požadavek státní studentské podpory, dilčních zkoušek, ozdravení profesorského sboru i studentsva, pokud jde o jeho chování za okupace a v kritických dnech, tak i požadavek zreformování studia takřka ve všech oborech, zlidovění vysokých škol. Není dnes možno zamřčet, že velká část těchto požadavků skutečně narážela nejen na nepochopení, ale i přímo na odmítavé stanovisko některých vlivných jednotlivců. Zejména se poukazovalo na nebezpečí, které by mohlo vzniknout, kdyby československým vysokoškolákům byla dána sárce jejich organizace taková moc, na jakou si činili nárok jako plnoprávná a ne bezvýznamná složka národa. Proto také řada

nezvyklých a u nás nezavedených institucí, kterých se studenti přímo dožadováni, byla chápána ve zcela jiném smyslu, než jaká jim příslušela ve skutečnosti, což právě novým československým studentům nepřidávalo na dobré pověsti.

Když však byl revoluční výbor nahrazen výborem volebním, i když ne ustaveným tak, jak bývá v našem státě zvykem, když vláda sama vycházela spolu s ostatními činiteli studentům vstříc a když studenti dokázali téměř bez pomoci a z vlastní iniciativy otevřít si své fakulty, vyčistit je a mnohdy i přestěhovat a znovu zařídit, když byla zahájena čistota vysokých škol a když první snaživci konali zkoušky, pomalu se rozpíjvala nedůvěra k t. zv. studentskému vyloučení politického kapitálu, a ostatní složky obyvatelstva počaly chápat nově se rodícího vysokoškoláka jako zdravého a uvědomělého občana, který je veden ve svém snažení daleko ušlechtilějšími ideály, než pomyšlením na prospěch osobní. K tomu ovšem nemalou měrou přispívala i skutečnost, že studenti, získavše upřímné pochopení i mezi profesory, vymohli si zvláštní a v dosud neupraveném státě i do jisté míry považlivé zahájení letního semestru, aby jako jedni z prvních složek národa započali dílo obnovy vlastním vzděláním. To bylo ve dnech, kdy lidé se chodili podívat nad takřka nemyslitelně naplněnými posluchárnami, kde kromě nepřijemného vedra a mála vzduchu přednášel již i řádný universitní profesor, často ještě ne plně seznámený s novými poměry, protože se teprve před několika dny vrátil z koncentračního tábora. A přednášel opravdu obětavě, obklopen studenty takřka až na dosah ruky, takže odchod z posluchárny byl pro něho tělocvikem.

Snad právě tato skutečnost získala pak rázem studentům důvěru většiny národa. Několik málo měsíců po osvobození byli to čeští studenti, kteří přicházeli na přednášky i ze zaměstnání a ve stejnookrojích. A ve svých volných chvílích se skláněli nad knihami, aby co nejdříve mohli konat zkoušky a tím co nejrychleji na povoláních místech pomáhat národu a zemi. Pak přišel úspěšný Congress a po něm zkoušky těch, kdož po válce teprve počínali studovat.

Je pravdou, že se zkoušelo úlevově, to znamená bez kolektivních zkoušek a bez zvláštních zkoušek rigorosních; avšak dílčí zkoušky, chápáné těmi, kdo vysoké školy již dávno opustili, jako nesmírné zlehčení studia, ukázaly se praktickým zafízením.

Závažnou záležitostí s hlediska studentského stala se i idea vysokých škol po stránce současného nazírání na život i stát. Je sice zavedena na všech vysokých školách povinná branná výchova i řada přednášek dalších a stejně závažných, ale často se poukazuje na to, že na příklad profesor některého historického oboru sám nezaujímá osobní stanovisko k současným aktuálním otázkám, ačkoliv právě od něho by studenti nejraději slyšeli podobný výklad. V současném stavu ovšem posluchači a mnohdy třeba i nesprávně pod vlivem válečných událostí i svých zkušeností posuzují svého učitele zcela jinak, než jak by zasluhovaly jeho nevysslovené názory, i když jsou v rozporu s obecným názorem studentským. A nemusí to být v takovém případě jen obava před eventuálním nesouhlasem našeho tisku s těmito názory, která jaksi nepřímo nutí universitní profesory v tomto smyslu, aby se drželi jen toho, co je jejich povinností přednášet. Ze by nebylo skutečně nutno bránit se vyslovení vlastního názoru na určité veřejné záležitosti a snahy, dokazuje nejlépe řada vysokoškolských profesorů na fakultě filosofické, na vysoké škole obchodní nebo technice.

Celému takto myšlenému systému přednášení by ovšem nejlépe vyhovovaly zvláštní semináře. Těch je již dnes mnoho, ale i zde je nutno se smíšenými pocity se dotknout toho, že některé záležitosti státního významu zůstávají nepovšimnuty a bez připomínek nebo kritik přednášejících. To vše je chápáno tak, že se poukazuje na léta okupace a přirovnává se v tom smyslu, že dosud nezmizela jakási obava před vyslovením vlastního odlišného názoru. Student totiž vše přijímá potom s pocitem, že i když leckde chyby jsou, — a sám o nich ví — není radno o nich hovořit, aby jednotlivce nebo jeho jméno nebylo přiblíženo na pranýř. A přece je tolik důležitě vychovávat i vysokoškolskou mládež ke smyslu pro objektivitu a k hledání závad, což nesporně souvisí i s přístím veřejným charakterem životního poslání nejen právníků, politiků, komerčních úředníků, ale všech občanů s akademickým titulem. Je proto jistě žádoucí, aby vysokoškolský profesor stál před studenty nejen jako dokonalý odborník, ale i jako objektivní komentátor současného vývoje.

O kladném postoji studentů k takovému řešení těžko by se dalo pohybovat. Český student tohoto desetiletí nedovede

jen plnit ve svém volném čase sině při politických a demokraciích, ale takřka hltá vše to, co neměl příležitost poznat z politické a hospodářské literatury, co nemohl nebo měl přímo zakázáno studovat z oborů filosofie i práva. To je jistě postačujícím důkazem toho, jak velice rád by slyšel dnes upřímné a objektivní stanovisko svých universitních učitelů k politickým, hospodářským, právním, odborovým, filosofickým i jiným aktuálním otázkám. Sám pocituje přímo nutnost být informován o těchto věcech a sám je také kritizuje podle svého přesvědčení, znalostí i svědomí. Byl by to tedy jistě veliký a záslužný krok, kdyby i ti profesori, kteří tak dosud nečiní, pomohli českému studentovi v tomto nazírání jako největší reprezentanti vědy. A byl by to jistě i veliký a záslužný krok k naprosté demokratizaci našich vysokých škol. Jan Reiniš

Osvobozen, očištěn — a kdo ho udal?

Po osvobození a očištění významných jednotlivců z nařčení kolaborantství pohřešujeme v tisku zprávy, že jim kdo konkrétně kladl za vinu, kdo je nařkl a kdo se mylil, kdo přestřelil nebo kdo se dokonce mstil. Když už je takové udání beztržné, spravedlnost by žádala aspoň tolik, aby také v tisku byla oznámena jména těch, kdo veřejně obvinili a kteří se při nejmenším mylili. E.

politika

Prof. dr. Jos. Grňa:

Problematika fašismu*) Světová revoluce

Masaryk nadepsal svou knihu o dějinách první světové války »Světová revoluce«. Od té doby se s pojmem »revoluce« setkáme stále častěji, ale snad byl Masaryk skutečně první, který užil názvu revoluce k označení toho, co svět od začátku XX. století prožívá. Proč mluvíme s Masarykem o světové revoluci a proč užíváme nyní tohoto slova tak často? Protože žijeme v převratné době, kdy staré pravdy, staré formy, staré řády přestávají platit a místo nich se překotně uplatňuje něco, co bylo včera ještě neznámé.

Ano, lidstvo žije v převratné době. Snad se jednou budou děti v dějepise učit, že jako starý věk končil stěhováním národů, jako středověk končil objevením Ameriky, kdy nastupuje nový věk, tak i tento náš nový věk ustoupil věku nejnovějšímu — či jak jinak ho budou dějepisci nazývat — a to včera, nebo mám-li to říci přesněji, tedy v r. 1945. Ale v budoucích dějinách bude r. 1945 znamenatí mezník ne proto, že je to rok porážky světového fašismu, nýbrž proto, že je to rok uvolnění atomové energie.

Technický pokrok, který učinilo lidstvo od minulého století, změnil tak důkladně celý náš způsob života, že posledních sto let znamená v dějinách lidstva větší obrat než předcházejících sto let. Parní stroj, elektřina, železnice, automobil, telefon, radio, to vše změnilo nejen život jednotlivce, nýbrž celého lidstva. Tyto technické vymoženosti znamenají především to, že člověk přestal být izolovaným jedincem, Robinsonem na vlastním ostrově, a že se stává světoobčanem. Celé lidstvo je dnes vzájemně spojeno v jednu rodinu, ve které sebe menší popud může mít okamžitou odezvu na druhé straně zeměkoule. Tak se vlivem technického pokroku lidstvo nečekaně ocitá v končinách dosud neznámých, a nemá při tom ještě průvodce, který by je po těchto nových cestách vedl. Nebo jinak bych to vyjádřil: technické dovedli svět tak daleko vpřed, že celá ostatní organizace našeho života růstala beznadějně vzadu.

Není to však jen technika, která dostala svět do takového revolučního kvasu. Jsou to skoro všechny vědecké disciplíny, nejvíce ovšem fyzika atomová a astrofyzika, jakož i biologie, které opouštějí své staré základy a nastupují zcela nové cesty. A tak i ve vědě vidíme, že se končí perioda myšlení, kterou bychom mohli nazvat periodou mechaniky. Rodí se epocha nová, ale bude-li to epocha matematická, jak se již tvrdí, to nemůžeme ještě s určitostí vědět.

Z konečných poznatků vědeckých disciplin vyvozuje své závěry filosofie, usilujíc o jejich synthesu. Filosofie nám dává světový názor, a co více, má nám také dávat návod a poučení, jak žít. Vždyť jde o to, že my lidé máme povinnost žít tak, jak to odpovídá našemu rozumovému poznání, a synthesu tohoto poznání má prostředkovat právě filosofie. Veškerá revolučnost naší doby, všechna kvas a neklid, obě světové války, ruská revoluce, světová hospodářská krize, ba i fašismus mají však svůj původ v tom, že dosud nejsou položeny dostatečné myšlenkové základy pro budoucí organizaci světa. Neboť není krize ve světě, než krize myšlenková, a vše ostatní je jen jejím důsledkem.

Opouštíme prostě starý myšlenkový svět a nemáme dosud vybudován svět nový. Jasně to vysvětluje, srovnáme-li XIX. a XX. století. XIX. století, století rozumu, jak se pyšně pojmenovalo, bylo hrdé na to, že dokončilo osvobození člověka. Potvrdilo prohlášení lidských práv, uvolnilo člověka ode všech autorit světských i náboženských a postavilo ho jako jedince do středu světa. Vše se točí okolo člověka, vše je tu pro člověka, člověk je vším. To znamená politicky nejen demokracii, nýbrž současně i liberalismus, který je pravým dítětem XIX. století a který má ve světě hospodářském svůj nezbytný důsledek v kapitalismu. Individualismus jedince se pak přenáší do vyšších poloh jako individualismus národní a od individualismu jest k egoismu jenom krůček. A tak rostou ze států velmoci, z velmocenské myšlenky vyrůstá imperialismus a z něho, jako nezbytný důsledek vzniká první světová válka.

Ale právě tento egocentrismus, tato atomisace lidské společnosti na řadu jedinců či řadu států, stejně egoistických jako jedinci, nemůže odpovídati stavu technické civilizace lidské společnosti. A v tom jest právě obdoba s oněmi přelomy v lidských dějinách; umírání antiky na konci starověku, umírání křesťanského universalismu na konci středověku, umírání novověkého individualismu dnes. Je třeba nové myšlenky, nové filosofie, která bude organizovat budoucnost. Snad je to již ona, kterou tentokrát přináší evropský východ ve své velké revoluci ruské, snad je třeba ještě nových zápasů o myšlenkovou formulaci budoucnosti — to bude moci zhodnotiti teprve budoucí historik, a ne my, kteří jsme současníky, herci i diváky.

Taková je diagnosa nemoci věku, ve kterém žijeme.

Světová protirevoluce

Revoluce našeho života spočívá tedy v tom, že lidstvo přechází z jedné organizační formy, která odumírá, do nové, která se teprve rodí, a potíže doby spočívají v tom, že lidstvo se dosud neshodlo na společném myšlenkovém základě. A odtud pochází první i druhá světová válka, odtud pocházejí i obtíže poválečné při organizaci míru. A to je také význam války, kterou jsme právě prožívali.

Poslední válka nebyla jen obranou napadených národů proti německému, italskému i japonskému imperialismu. Byl to boj právě o tu budoucnost, která leží před námi, boj revoluce o své uskutečnění a uplatnění a boj světa, který umírá. Tato válka byla vyvolána organizovaným útokem světové reakce, která z defenzivy se pokoušela ještě jednou se vzhopiti na obranu svých mizejících posic a přejíti k ofenzivě proti rodícímu se zítřku. A tato útočná síla reakce si dala jméno fašismus.

*) Předneseno dne 11. července 1946 na evropské konferenci doboje v Paříži.

Fašismus se objevil v Evropě v rouše zcela nevinném. Nechtěl prý nic jiného než pořádek. Revoluce není opravdu stav pohodlný, je jen pro silné jedince i silné národy. Převážná většina lidstva je v jádru celkem konservativní a netouží po ničem jiném, než po klidu a možnosti v míru a bezpečí pracovat. Také jakmile revoluce nastolí nový řád, a jakmile se z revolucionářů stanou beati possidentes, velmi rádi slyší i oni slova: pořádek, klid. Tak si fašismus získal své první stoupence slibem zachování pořádku ve státech, rozvrácených první světovou válkou, jako v Itálii, Německu, Polsku, Maďarsku, Řecku. Také u nás v Československu se objevila strana fašistů, jejímž prvním agitačním heslem bylo slovo »pořádek«.

Ale velmi brzy bylo jasné, že pořádek, o který fašismus domněle usiluje, není pořádek vůbec, nýbrž pořádek určitého druhu, totiž zachování starého řádu, zachování starých privilegií určitých vrstev a tříd. A protože pasivní obrana proti účinku proudu dějin je natrvalo beznadějná, musila světová reakce přejíti k útoku. A tak se fašismus pokusil proti světové revoluci vyvolat v život světovou protirevoluci.

To že fašismus byl vnitřně spojen s exaltovaným nacionalismem, není sice náhodné, a já se této otázky dotknu při rozboru německého nacismu; není to však podstatné, neboť myslím, že hlavním rysem fašismu je právě tato jeho protirevolučnost. Velmi brzo se totiž fašismus začal prohlašovat za revoluční hnutí. Ale k podstatě každé revoluce patří, že bojuje pro něco, pro uskutečnění určitých ideálů, a to pro ideály mravní a všelidské. Tak zvaná revoluce nacistická nepřišla však s bojem za takovýto všelidský ideál, nýbrž s bojem proti něčemu: proti hodnotám a ideálům, které vybojovalo evropské lidstvo během posledních 500 let svých dějin. A proto je revoluce Hitlerova typickou protirevolucí, neboť jeho t. zv. nový řád, jeho nová Evropa, není nic jiného, nežli pokus zastavit světový vývoj a zachránit umírající starý svět, znovu dosadit mythus proti rozumu, absolutismus proti demokracii, násilí proti právu, ba nastolit jakousi formu zvrhlé teokracie proti humanitě, proti myšlence všelidského bratrství.

Myslím, že není třeba tuto thesei podrobněji dokazovat. Odvolávám se na slova, skutku ořesná, která pronesl o svém vlastním národě německý spisovatel Thomas Mann: »Němcům se dostalo pochybné cti, že dali revoluci dosud nevidaný charakter: přišli s revolucí proti ideám, proti svobodě, proti pravdě, proti spravedlnosti. Nic takového se dosud nestalo v lidské historii.«

Musím však odpovědět na jednu možnou námitku. Pravil jsem v úvodu, že revoluce dneška spočívá v přechodu z krajního individualismu do určité formy solidarismu, v nutnosti zařadit jednotlivce do lidského společenství jakožto člena společnosti, nikoliv jako izolovaného jedince. A o to se snad pokoušel Hitler — tak mi může být namítnuto — vytvořením theorie o nadřazenosti státu a národa, učením o tom, že jedinec jest jen mechanický produkt rasy, jen jakýsi odpadek krve a pudy, »Blut und Boden«, jak zněl termín nacistické theorie.

Tato námitka je ve skutečnosti jen dotvrzením toho, co jsem pravil, že fašismus je protirevolucí proti evropskému novověku. Lidstvo musí novověk dovršit a na jeho základech vybudovat novou epochu dějin. Fašismus novověk popírá a vrací se zpět, do stavovského státu, do cecků, zkrátka do středověku. Ale jde ještě o něco vážnějšího. Od husitské revoluce přes reformaci a renesanci až po revoluci francouzskou bojuje člověk za uplatnění své lidské osobnosti a důstojnosti, za uznání své individuality a hodnoty jako člověka. Fašismus to vše zamítá a degraduje člověka na pouhého »Volksgenosse«, na příslušníka kmene, který své lidství nemá ze sebe, nýbrž jen jakožto odlesk svého kmene. Místo novověkého pojmu národa jakožto společenství určitých, duchem vytvořených životních a kulturních hodnot, staví nacismu mythus o národě ja-

kožto vyšší realitě — nikoliv hodnotě založené na fyzických předpokladech krve a pudy. Proto na konec člověk přestává být nacismu hodnotou mravní, a stává se jen jednotkou početní či hospodářskou, zkrátka číslem v pracovní nebo jiné frontě, nebo také v koncentračním táboře.

Ačkoliv je fašismus hnutí světové, protože jest formou světové reakce, přece se ukázalo, že mu některé národy podlehly snadno a celé, kdežto jiné zůstaly proti této názke skoro imunní. Nejdokonaleji propadl fašismu národ německý, a to ze speciálních příčin. Jednou z nejdůležitějších z nich jest však vypjatý německý nacionalismus a imperialismus, který dělá z toho národa dobytelský národ po celou dobu jeho dějin.

Mylné by se mohlo soudit, že právě exaltovaný nacionalismus a imperialismus jest jedním z hlavních znaků každého fašismu. Myslím, že to není znak podstatný, nýbrž jen doprovodný. Fašismus, který bere člověku skoro vše, musí mu dáti aspoň nějakou náhradu. Bere mu svobodu, lidskou důstojnost, lidskou hodnotu. Nabízí mu, že vše, co mu bude odňato, obdrží nepřímo v účasti na národních výbojích, ve vojenské slávě, v rozšíření národní moci. A proto mohl právě německý národ, věčně neukojený, věčně hladový po cizích územích, po cizí práci, ba dokonce i po cizích duších propadnouti tak dokonale fašistické názke. Myslím tedy, že přepjatý nacionalismus není příčinou fašismu, nýbrž jen jeho následek. Myslím, že je to zde jen ono překonávací vývojové stadium evropského lidstva, onen přebujelý individualismus, který vidíme zde vyrůstati z polohy individuální do polohy národní tak, že se egoismus osobní umocňuje na egoismus národní a státní, čeho právě fašismus zužitkuje ve svůj prospěch. Tak i zde je to jen projev oně světové protirevoluce, která brání i v mezinárodním měřítku své posice a vystupuje jako útočník proti myšlence mezinárodní solidarity. I pro to je Hitler symbolem: jeho první mezinárodní čin je vystoupení Německa ze Společnosti národů.

Proč některé národy podlehly fašismu více a jiné méně? Záleží na kulturní a politické vyspělosti národa, na jeho kulturní tradici a minulosti. Národy, kde myšlenky demokracie a svobody občanské byly vždy živé nebo byly revolučně vybojovány, národy, které nikdy nezradily úctu k člověku a jeho lidské důstojnosti, nemohly také přijmouti představu, že by cesta k překonání myšlenkové, mravní, sociální, hospodářské i politické krise, kterou lidstvo právě prožívá, mohla vésti nazpět, návratem do barbarství. Naproti tomu národy, které se sotva vymanily ze středověkého feudalismu, které prožily i svůj novověk v otroctví, nedorostly vnitřně k myšlence demokracie a ochotně se uchopily theorie, která je nenutí stoupati strmě do vrchu, nýbrž vede pohodlně zpět dolů.

Mezi ně patří i národ německý, ačkoliv je to zdánlivý paradox. Při vysokém stupni civilisace jest to národ vnitřně barbarský, nevydařené dítě Evropy: jediný národ Evropy, který zásadně neuznává myšlenku rovnosti a bratrství, jediný lid Evropy, který nestojí o svobodu vlastní, jediný národ, který nemá vnitřní poměr k hodnotě pravdy, práva, spravedlnosti.

Necítím se však povoláním, abych podával filosofii národní duše evropských národů, a omezím se jen na poměr svého vlastního národa k fašismu. Český národ jako první v Evropě vztyčil prapor revoluce, která si stanovila za svůj cíl osvobození člověka. Sto let před začátkem reformace umírá Jan Hus na hranici proto, že proti požadavku podřízení člověka vnější autoritě staví revoluční požadavek svobodné kritiky a svobodného přesvědčení. Jeho smrt vyvolává národní revoluci husitskou, namířenou politicky proti šlechtě a královskému a církevnímu absolutismu, a usilující o demokracii nejen politickou, nýbrž i hospodářskou. Ve své reformační církvi českobratrské uskutečňuje český národ ideály rovnosti a lidského bratrství, které se tak stavají osou jeho národní tradice. Proto nezakolísal ani v periodě mezi oběma válkami, a Česko-

slovensko dostalo v té době čestný název »ostrov demokracie«.

Tím tížeji snášel náš lid útok hitlerovského fašismu. Náš útlak byl dvojnásob, neznámý západní Evropě. Nebyl to jen generální nástup fašistické protirevoluce, jaký poznala celá Evropa, nýbrž současně i pokus o vyhlazení celého národa. Z norimberského procesu je dnes znám nacistický plán, podle něhož polovina Čechů měla být vyvražděna nebo vyvezena na Sibiř, druhá polovina měla být poněmčena. A s poněmčováním se okamžitě začalo. Tento útok na národní existenci snášel náš lid dvojnásob těžko. Nám nehrozilo jen, že zahyneme jako národ, že ztratíme své dějiny, svou kulturu, svou řeč, nám se zdálo, že jestli se staneme Němci, ztratíme i své lidství, že ztratíme vše, co dělá člověka člověkem. Proto se celý národ postavil od prvního okamžiku na odpor proti okupantům, protože fašismus je něco naprosto protichůdného naší národní povaze a podstatě. Proto u nás byli jen drobní kolaboranti, ale celkem ne velcí zrádci, proto u nás nebylo páté kolony — s výjimkou našich občanů německé národnosti, kteří se zato postavili za fašismus jednomyslně. Tím je také odůvodněn požadavek úplného transferu Němců z Československa, což není jen požadavek národní, nýbrž jedna ze základních podmínek budoucího míru v Evropě.

A proto v Československé republice není ani vážného nebezpečí z fašismu pro budoucnost.

Boj proti fašismu

Ale tvrdím-li, že v Československu není vážného nebezpečí fašismu, neznamená to, že smíme takovému nebezpečí vůbec podceňovat. My Češi jsme hrdí na svou demokratickou tradici, ale víme velmi dobře, že tu je stále světové nebezpečí fašismu, které by mohlo ohrozit i naši svobodu a naši demokracii. Fašismus je poražen na poli vojenském a politickém, ale není ještě vyhlazen myšlenkově. Fašismus je totiž v první řadě jen určitá forma světové reakce a světové protirevoluce, a se silami reakce musí počítati každý stát a při každé příležitosti.

Lidstvo hledá novou cestu do budoucnosti. Dokud nebude tato cesta jednomyslně nastoupena, dokud se lidstvo nerozloučí definitivně s tím, co umírá, dokud se bude dívat s lítostí do minulosti, dotud bude reakce dosti silná, aby se v nějaké formě postavila znovu do protiuťoku na ochranu svých posic, ze kterých byla vytlačena vítěznými silami zítřka. A proto je v první řadě třeba, aby se všechno lidstvo sjednotilo na několika zásadních myšlenkách, společných všem kulturním národům, které budou společnými ukazovateli směru cesty k budoucnosti. To je pozitivní podmínka boje proti protirevoluci.

Ale pokrokové síly světa mají povinnost nestrpěti, aby se světová reakce mohla někde sešikovat a chystat k novému náporu. Kdyby mělo dojít k nové světové válce, pak ti, kteří by ji přežili, by byli asi ušetřeni veškerých starostí o kulturu, civilizaci, demokracii a jiné hodnoty. Na poušti, na hromadě ssutin takové problémy neexistují. Ale takové nebezpečí tu je, a to zde v Evropě. Světová reakce má možnost v jedné zemi se připravovati k novému útoku proti lidstvu. Je to Španělsko. Nechápu, jak je vůbec možné diskutovati o tom, zda je Francovo Španělsko ohrožením světového míru čili nic. My Čechoslováci vzpomínáme s trpkostí na evropské státníky z r. 1938, kteří také neviděli světové nebezpečí hitlerovského Německa a mysleli, že obětováním Československa nakrmí tuto bestii. Případám, jak by noví Chamberlainové připravovali cestu k novému Mnichovu, za nímž by dříve neb později následovala třetí světová válka. A je nám z toho úzko.

Vedle Francova Španělska takovým nebezpečím je a zůstává i Německo.

Jak je pošetilé domnívati se, že německý národ je vyléčen ze svých bludů. Odpovědní státníci všech demokratických zemí si musí především uvědomiti fakt, že do veřejného života Německa se poznenáhlu dostávají odchovan-

ci hitlerjugendu, ona generace, která prošla nacistickou výchovou. A jaká to byla výchova, o tom, myslím, je zbytečné ztráceti slova. Jak je možné očekávati, že se tato generace nějak přemění, že uzná své omyly a své zločiny a že se pokusí zařaditi se mezi ostatní kulturní národy světa do společné práce? Zprávy, které docházejí z Německa, dosvědčují, že tam není známky myšlenkového obratu, uznání viny, nejmenšího pokusu o odčinění toho, co Německo napáchalo. Naopak. Případ pastora Niemölera je výstražným příkladem. A není to ani jinak možné. Od dob Lutherových platí v německém právu a v německé filosofii zásada dvoji morálky, jedné pro soukromé osoby, druhé pro stát. Německý stát podle německého práva a filosofie není vázán ani příklady ethiky ani příkazy práva, protože prý nouze láme právo. Od počátku své historie německý národ dělí lidstvo na lidi svobodné a otroky a sám se tak stal národem otroků a otrokářů. Němec nezná nekonečné ceny svobody. Ochotně se jí zříká a je šťasten, může-li tupě poslouchati a nemysleti. Jak jinak se dají vysvětliti všechny válečné zločiny, které napáchalo přece jen SS a gestapo, nýbrž celý národ? Vše to, co tvoří podstatu fašismu, je ztělesněno v německém národě XX. století, v jeho filosofii, morálce, právu, kultuře i tradici. Jak je naivní domnívati se, že je možné, aby se tento národ během této generace mohl v důsledku své porážky tak změnit, že by odvrhl celou minulost a rázem se postavil na frontu, proti které tak úporně a tak zločinně bojoval?

Společnost, má-li existovati, musí zneškodniti sociálně nebezpečné jedince. Nemůže existovati společnost, která nechá volně se pohybovati vrahy, žháře, zloděje, lupiče a podvodníky. Od pradávných dob platí, že mravně závadná individua musí býti zneškodněna. Nemá-li nám býti mezinárodní solidarita prázdňým pojmem, musíme přijmouti požadavek, aby i mravně úchylný národ byl izolován na tak dlouho, než se podaří ho převychovati. A tak i Německo musí býti izolováno nejméně na dvě — tři generace, dokud samo neprodělá svou vlastní revoluci, svůj vlastní myšlenkový přerod. Pakli se to nestane, světová protirevoluce tam opět najde svůj opěrný bod, a ne-li my sami, určitě naše děti budou svůj boj proti fašismu opět řešit na poli válečném. Varuji před jakoukoliv mírností, varuji před jakýmkoliv podáváním ruky poraženému Německu. Gentlemanství je na místě mezi gentlemany. Na jiném místě působí spíše trapně.

Španělsko a Německo, to jsou dvě mezinárodní hnízda fašismu. Ale fašismus je bohužel také u nás všech. Jediný národ, který poznal fašistickou okupaci a fašistickou propagandu, není tak šťastný, že by mohl říci, že jed fašismu nepronikl do jeho myšlení, do jeho představ, do jeho praxe. Fašismus jest ještě také každá neucta k lidské osobnosti. Každá neucta k přesvědčení bližního. Každý pokus znemožňovati kritiku, omezovati svobodu přesvědčení, svobodu vědeckého bádání. Každý pokus o terror, každé argumentování jinými prostředky než vahou důkazů pravdy. A slouží fašismu každá křivda, třebas neúmyslná a nevědomá, každý neklid, každá nejistota. Řekl jsem, že první agitační heslo světového fašismu bylo slovo pořádek. Nezapomínejme na psychologii prostého člověka, který chce mít klid a jistotu, aby mohl pracovat. Dejme mu tento klid a jistotu jeho existence, a bude imunní proti lákání fašismu.

Úkol evropského odboje

I když je důležitý boj proti každému způsobu, kterým reakce usiluje o znovudobytí své moci, přece daleko důležitější než tato obrana je pozitivní práce na vytvoření onoho nového organizačního rádu, který lidstvo XX. věku potřebuje. Je to úžasná práce, která nás čeká, nejen na poli vědeckém a filosofickém. Jako křesťanství vytvořilo středověk, jako reformace a renesance vytvořily nový věk, tak nová věda a nová filosofie musí vytvořiti budoucnost, která leží před námi. Pakliže se dívám správně,

jde o to, naléztí a odůvodnití takový společenský řád, který by odpovídal stavu moderní techniky a dovedl vytvořit z lidstva kolektiv při plném zachování hodnoty individua. Teprve splnění tohoto úkolu bude posledním rozhodujícím úderem proti fašismu.

Aby se to podařilo, je zapotřebí v první řadě společného ducha, který se o zdolání tohoto úkolu pokusí. A zde, myslím, je úkol náš, nás účastníků odboje. Odboj, to nejsou jen vojáci, kteří s puškou či automatem útočili proti vojenské moci nepřítele či odráželi její útoky. Odboj, to je v první řadě duch, myšlenka, která vedla jednotlivce k tomu, že zapomenuli na své osobní starosti, že dobrovolně opustili své domovy, že obětovali svůj majetek, že byli ochotni obětovat životy své i životy svých rodin pro celek, pro národ, pro lidstvo. Proto, aby člověk, národ, lidstvo mohli svobodně žít, svobodně pracovat, k vzájemnému prospěchu a k vzájemnému užítku. Pro lepší a dokonalejší zítřek, pro šťastnější a krásnější svět.

A tohoto ducha odboje, tohoto ducha sebeobětování, tohoto rodičícího se všelidského bratrství jest třeba pro budování poválečného světa a nové organizace lidské společnosti. Hle — to je úkol odboje v poválečném světě, to je důvod, pro který bojovníci odboje nemají práva pokládati svůj boj za skončený. Stáli jako první stráž svých národů v boji proti okupantům, dnes stojí jako první stráž v boji za budoucnost světa.

život a instituce

Bohuslav Brouk

O nový životní styl

(Výzkum a tvorba lidového životního slohu.)

Článek dra Vladimíra Minaříka v 17. čísle Dnešku, nazvaný »O nový životní styl«, je zajisté jedním z mála dosud vyšlých pojednání, která se zabývají problémem utváření nového životního slohu. Úsilí o nové, slohové formy života nezbudilo sice ještě zájem širší veřejnosti, avšak za to nejsme na ně alespoň teoreticky zcela nepřipraveni. Otázce životního slohu věnuje se u nás již po řadu let architekti Karel Honzík a Ladislav Zák, jakož i pisatel této stati. Jen neutěšené poměry v knižní výrobě nedovolily prozatím, aby vyšly od zmíněných autorů spisy, týkající se tohoto nového vědního oboru, díla většinou velmi obsáhlá a připravená k tisku již za okupace. Je to především Honzíkova »Tvorba životního slohu« (V. Petr), Zákova »Obytná krajina« a posléze i mé spisy: »Lidé a věci (V. Petr)«, »Životní sloh« (Orbis) a »Dnes a zítřak« (Aventinum). Několik námětů, obsažených v článku dra Minaříka, není s to podat správný obraz o významu, rozsahu natož pak tvorbě nového životního slohu, a proto bych rád obeznámil čtenáře Dneška s pravou podstatou tohoto problému, jehož řešení nás nezbytně očekává.

Co je životní sloh?

Sloh je obecně známý pojem v umění. Známe sloh románský, gotický, renesanční, barokní v architektuře, malířství, sochařství, hudbě, literatuře, jakož i v utváření užitekvných předmětů, jenže kromě toho, jak obvykle zapomináme, projevovaly se všechny nám dosud známé slohy též v nejrůznějších jiných životních projevech. Na příklad přídomek »gotický« nebo »barokní« jest tedy možno přisuzovati nejen produktům uměleckým, nýbrž zároveň všem ostatním lidským úkonům dotýčné doby. Umělecké slohy jsou zřejmě jen jedněmi z nesčetných projevů slohů životních a nelze jim proto porozumět, aniž bychom znali ráz veškerého života v dobách, kdy opanovaly umění.

Celoživotní rozpětí slohů je právě jejich nejpodstatnějším znakem, takže, mluvíme-li o slohu v kterémkoliv odvětví, umění nevyjímajíc, vezme, že užíváme tohoto pojmu správně jedině tehdy, má-li ustálená typická

tvárnost, výrazová jistota toho nebo onoho odvětví lidské činnosti současné období ve všech odvětvích ostatních. Konkrétně řečeno, třeba barok v architektuře, malířství, sochařství atd. je slohem, jelikož jeho výrazová jistota vzešla z obecného ducha doby, z téh zaměření, které typicky utvářelo rovněž tehdejší výstavbu, sociální poměry bydlení, oblékání, stolnění, z bavy, společenské chování, myšlení atd. Naproti tomu není slohem, nýbrž jen směrem, dejme tomu, kubismu, který kromě toho, že nenabyl obecnější platnosti, n obsáhl celý život, i když se neomezoval jen na malířství a umění vůbec. Neslohovost kubismu vyplývá pak jasně i z toho, že v mnohých odvětvích, která zachvátil, jala třeba v naší české architektuře, byl nesporně jen formální záležitostí, postrádající niterného spojení s klasickými odvětvími kubismu.

V otázce, jde-li o sloh nebo nikoliv, nedejme se nikoliv svádět formou. Jistou typickou formou, která často může dosáhnouti přímo dokonce výrazové jistoty, mohou být též projevy neslohové. I uměnověda přece již dávno opustila chybný názor, že sloh je čistě věc formy, a sna se dnes co nejpodrobněji pochopiti a vysvětliti zaš umělecké slohy z tehdejších životních způsobů. Pro bychom mohli zhruba nejlépe definovati sloh jakož výrazovou jistotu, které dodává veškerému našemu životu ducha doby, to jest jednotné zaměření, s nímž lidé té doby nebo onoho věku přistupují ke kterémukoliv svému konání a jednání. Forma může být zdánlivě nejvýraznějším znakem slohovitosti, nanejvýše pokud přihlížíme tělu k výtvarnému umění. Lze dobře formálně srovnávat třeba barokní stavbu s barokním obrazem, sochu nebo svícem, ale již i barokní poesie nás nutí, abychom mezi ní a výtvarnými barokními díly hledali hlubší pojítko, pojítko vnitřní, neformální nebo, chcete-li, ideové které je pravou podstatou každé slohovitosti.

Jak zřejmo, vynucuje si již i studium uměleckých slohů předpoklad existence životních slohů, které by byly uměleckým slohem nadřazeny jako obecnější pojem. Přesto přese všechno je však doposud termín životní sloh i v odborné literatuře pojmem velmi vzácně vyskytujícím a tam, kde se ho používá, nebývá mu žádný přisuzován patřičný význam. K zmatení pojmů přispívá pak svrchovanou měrou též dnešní deklasace, proletářské slova sloh, a to zvláště v jeho cizím znění: styl. Mluví se o slohu, stylu v zápasení, v kopané, v tanci, v korespondenci, a jak patrně z úsloví »podvodník vyššího stylu«, i v darebáctví. Proto se nedivme, že kdejaký moderní směr anebo i pouhá manýra, ať již v tom nebo onom odvětví, se s oblibou označuje jako sloh neboli že se zneužívá pojmu sloh pro jakoukoli typičtější tvárnost lidských projevů a někdy dokonce i pro pouhé druhy našich činností.

Mimo jiné mluví se dnes často též o buržoasním stylu života, ačkoliv kapitalistická, liberalistická éra, naopak příkladnou neslohovou érou. Měšťáctví se nemohlo dopracovati slohu nikoli snad z neschopnosti z nedostatečné kultivovanosti, nýbrž proto, že slohovo odporovala jeho životním zájmům. Buržoasní svět se stalo světem módním, jelikož mu záleželo na co největším odbytě, jehož enormnímu zvýšení prospívala právě móda, kdežto sloh by mu býval bránil. Vrtohlavost a efemérnost módy, v novějších dobách již záměrně a bezohledně živěná výrobci i obchodníky, zmnoužuje totiž naše potřeby. Považme jen co věci, ještě zcela dobře užitkovatelných, jsme odkládali před válkou toliko pro jejich nemódnost a kolik dokonce úplně nových potřeb nám vnukla móda, vymýšlející nové způsoby zábavy pod. Vždyť nejen naše drobnější svršky, nýbrž i velmi nákladné potřeby, jako třeba automobily, byly z módních důvodů předčasně vyřazovány z potřeby, jelikož automobily je vyráběly záměrně bez jakéhokoliv rozumného zdůvodnění každou sezónou v co nejodlišnější podobě a kdekdo pak chtěl míti právě nejmodernější vůz.

Jestliže je pojem slohu v dnešní hovorové řeči již skoro pouhým flatu vocis, užívá se ho ve vědecké mluvě, v theoretické literatuře vesměs jediné ve smyslu uměleckém, což zase vede lidi k domněni, že tu jde o jakýsi vrcholný projev kultury, k němuž dospěl toliko Starý svět a který zůstal neznám barbarům. Ve skutečnosti žil však člověk od nepaměti slohovým životem a naopak anomálií, výjimkou jest neslohovost života.

Pokládají-li se za prvé slohy slohy antické, jest to omyl. Slohovým životem žili zajisté již i pralidé, takže prvé slohy je vlastně nutno spatřovat ve slozích doby kamenné. Taktéž pak žijí slohově primitivní národy, které se dodnes dochovaly, a jejich sloh je dokonce i pevnější a výraznější, než i nejvelkolepější historické slohy, jako třeba sloh gotický. Tak ustálenou a pregnantní výrazovou jistotu, jakou se vyznačuje výtvarnictví, společenský řád, chování, smýšlení, sexuální život atd. na příklad u necivilisovaných kmenů negerských nebo polynéských, nemohl se rozhodně pochlubiti kulturní člověk v žádném z uplynulých věků. Závěrem můžeme tedy říci, že sloh je přirozenou metou lidského života, od níž jsme v moderní době zaváděni kořistnickými zájmy nečetné kapitalistické třídy.

Objasníví se si pojem slohu, který je vždy slohem životním, můžeme si položit další otázku:

Směřuje nová doba ke slohu nebo nikoli?

Přeměna sociální struktury nezůstává zajisté nikdy bez odezvy v kterémkoliv životním odvětví, jenže každé nové životní formy nemusí být ještě slohové. Dokázala to zejména měšťácká éra, která pronikavě pozměnila život veškerého lidstva, a přece se slohovosti nedomohla. Přesto přese všechno můžeme však pevně věřiti, že život rodící se socialistické společnosti, k níž byl u nás dán základ květnovou revolucí, bude slohový. V tomto předpokladu nás utvrzuje především fakt, že slohový život je mnohem ekonomičtější způsob života než život neslohový. Neslohový život by byl tedy promrháváním energie, na němž socialistická společnost nemůže mít evidentně zájem jako snad společnost buržoasní, a to proto, že chce umožniti a zabezpečiti slušný život všem lidem a nejen tenké vládnoucí vrstvě. Není jisté ani nutno podotýkat, že slohová, jednotně podložená výrazová jistota všech životních projevů je hospodárná pro svou alespoň relativní obecnou platnost a stálost a že všechny více nebo méně překotné změny života, jichž se nemůže nikdy neslohová doba uvarovat, jsou přespříliš nákladné.

Příští život lidstva, život socialistické společnosti bude nepochybně slohový a již dnes můžeme dokonce určit v hrubých rysech jeho povahu. Nuže,

jaký bude nový životní sloh?

Jelikož nový sloh bude utvářen, jak jsme právě výše podotkli, nejen pro nejširší vrstvy, nýbrž i v zájmu těchto vrstev, bude to předně sloh opravdu lidový. Dosavadní historické slohy byly bez výjimky slohy panskými a shodně tomu žily jimi celkem jen vyšší vrstvy. Naproti tomu životní slohy necivilisovaných národů lze považovat za lidové a jejich obdobou v civilisovaných zemích je folklor, pomalu, ale nezvratně vymírající životní zvyky a mravy prostého lidu, ušetřeného civilisace. Folklor, který sice doznal jednotlivými historickými slohy a událostmi v kulturním světě vůbec mnohé změny, je přesto vlastně ve své podstatě reliktním slohem, jakým žili lidé před svým vstupem do dějin. Tomuto lidovému slohu, folkloru, zasadila smrtelnou ránu teprve měšťácká společnost, která, sháněvši pracovní a kupní síly i v nezapadlejších končinách, vnutila v širším slova smyslu měšťácké neboli dnešní civilisované životní způsoby alespoň v kulturních zemích všemu lidstvu. Jestliže se měšťácké době nepodařilo zabít slohovost, podařilo se jí tedy spoutat se světovým děním nejširší masy, čímž umožnila, aby příští životní sloh byl

nejen opravdu lidovým majetkem, nýbrž i výtvozem. V tom také vězí s dějinného hlediska obrovský přínos buržoasní doby.

Nový životní sloh bude prvním lidovým historickým slohem proti dosavadním čistě panským historickým slohům a z toho lze vyvoditi zase jeho další podstatný charakter: jeho ekonomičnost, racionalisovanost.

Příští sloh musí být hospodárný,

neboť, kdyby třeba lidé nové společnosti chtěli svými životními způsoby napodobovat měšťáky, kteří žili mrhavě a kteří pokud možno sváděli k mrhání hodnotami i dělné třídy, zůstali by nadále otroky strojů, aniž by při tom vůbec mohli ukojit setinu svých zbytečně zveličelých potřeb. Jen oproštěním od mnoha zcela nebo alespoň více méně zbytečných potřeb, jakož i plnou racionalisací veškerého lidského provozu může být v budoucnu nastolen všeobecný blahobyt. Autor se pokusil nastíniti maxima tohoto zhospodárnění našeho života v brožuře »Racionalisace spotřeby«, vyšlé v knižnici Architektury, a Karel Honzík v témže duchu sepsal »Manifest necesismu« (nakl. Práce, v tisku). Neuskrovnili se lidé rozumně ve svých potřebách a nezracionalisují-li plně svůj život ve všech směrech, nikdy se neosvobodí a budou provždy američtinsky uchvátanými budovateli pochybného díla, v němž se naivně a klamně budou pokládat za mrvu pro štěstí budoucích generací.

Konečně třetím

podstatným rysem nového životního slohu bude jeho plánovanost,

jíž se zejména bude lišit od všech předcházejících slohů. Jak lidové, tak i historické slohy vznikly spontánně, nevědomě, avšak nový sloh sotva by mohl vzniknout sám od sebe, jestliže v nové, socialistické společnosti je veškerá výroba plánována. Plánuje-li se výroba, plánuje se totiž eo ipso i život, neboť naše výrobky tvoří naše životní prostředí a člověk nemůže žiti jiným životem, než jaký mu dovoluje a předurčuje jeho prostředí. Zkusme na příklad zrušiti vlastní vedení domácnosti, není-li kolektivních domů, nebo využijeme komfortu soukromí, jestliže se fabrikuje neúčelný nábytek, odpovídající více reprezentačním choutkám než našim fyzickým potřebám. Při plánování výroby nevyhne se tedy nikdy plánování života a proto také ani budoucí životní sloh nemůže alespoň ve svých základech vzniknouti jinak než vědomě, plánováním. Plánování budoucího slohu se nevyhne, a nebudeme-li jej plánovat my, budou jej nuceni plánovat příští generace. Ovšem v tomto nežádoucím případě by lidstvo promarnilo zbytečně mnoho času a energie, takže zanedbávání náležitě péče o nový životní sloh by se zajisté těžce vymstilo na řadě pokolení.

Plánování životního slohu není však nikterak snadným úkolem. Bez důkladné theoretické průpravy, jakož i bez experimentování nelze sloh plánovat. Nejdříve musíme životní sloh důkladně zkoumat a pak teprve tvořit.

Výzkum životního slohu,

který je u nás v počátcích a který jinde v cizině není ani zahájen, vyžaduje si především zevrubné zkoumání lidských potřeb, jež bude zajisté jednou povyženo na samostatnou vědní disciplínu, opírající se o biologii, psychologii, sociologii, ekonomii atd. Ovšem průzkum našich potřeb musí být rovněž filosoficky podložen, a tak i sám výzkum životního slohu je v svém prázákladu filosofickým problémem nebo blíže určeno, problémem ethickým, jenž, jak se zdá, nemůže být na druhé straně zase rozřešen bez pomoci vědy. Vězme, že i čínský spisovatel Lin Jutang píše: »Rozebíráme-li otázku štěstí u člověka, dojdeme vždycky nakonec k otázce jeho potřeb.«

Dále je pak třeba, abychom na výzkum životního slohu byli výzbrojeni co nejobsáhlejšími vědomostmi

z národopisu, ethnologie a kulturní historie. Těmto vědním disciplinám kyne z toho důvodu v budoucnu nejspíše také skvělé postavení mezi vědami, o jakém se sotva dnes vůbec troufají snít. Nač potřebujeme všechny tyto vědomosti při výzkumu životního slohu, je lehe pochopitelné. Nové formy života, navozené radikálními změnami v společenské organizaci, mezi něž patří i dnešní přeměna kapitalistické společnosti ve společnost socialistickou, jsou jen v řídkých případech pouhými obměnami starých životních způsobů. Každá opravdu nová společnost si hledá většinou zcela nové životní formy, a proto nám k výzkumu příštího slohu nemohou postačit vlastní životní zkušenosti, vyvěrající normálně jen ze znalostí starých zvyků a mravů naší země. Jest se nutno inspirovat na cizích a třeba i nejexotičtějších vzorech, jakož i na vzorech z minulosti, z dějin. Ano, dokonce i z pradávných dob můžeme často čerpat poučení pro doby příští a ne-li, činí nás znalost cizího a minulého života alespoň kritičtější v posuzování životních forem.

Vezměme si za příklad tvrzení dra Minaříka, podle něhož prospívá ve výchově dětem nejlépe osobní péče matek, péče, již se u nás dostává obecně jen dětem středních vrstev. O tomto názoru by mohlo být velmi dlouze diskutováno, ale k jeho uspokojivému vyvrácení postačí snad zkušenost, že anglické rodiny horních vrstev žijí partikulárně, umisťují své děti v internátech, a přece nemůže nikdo tvrdit, že by se situovaným Angličanům dostávalo horší výchovy, než jakou může dětem poskytnout matka. Jak zřejmo, k výzkumu nového životního slohu nedostačuje pouhá znalost života českého národa, natož pak snad pouhá znalost života jedné jediné společenské vrstvy našeho lidu. K posuzování starých životních způsobů a k navrhování nových, lepších musíme přistupovat s náležitou vědeckou průpravou, s náležitými, co nejobsáhlejšími vědomostmi a nikoliv snad jen s tak zvaným zdravým rozumem. Filosoficky a vědecky nepodložené mudrování o novém životním slohu není k ničemu.

Laciné názory na reformu našeho života mohly by nás jen zbytečně uvádět na scestí. Povšimněme si třeba Minaříkova mínění, spatřujícího možnost dostatečné nápravy dosavadního rodinného života v mechanisaci soukromých kuchyní. Z tohoto názoru vyplývá, že dr. Minařík si není předně plně vědom důsledků socialisace, neboť tak radikální přeměna společnosti se zajisté nespokojí pouhou reformou, zlepšením dosavadních životních zvyků a bude si nesporně hledat zcela nové životní způsoby. Za druhé pak nečerpá dr. Minařík v tomto problému ani poučení z Ameriky, kde jsou sice kuchyně zmechanisovány nejvyšší měrou a kde je i jinými způsoby, zejména konservami, co nejvíce usnadněno domácí vyváření, avšak kde přesto přese všechno situovanější ženy se nestarají o výchovu svých dětí. Vrcholně zracionalisované vedení domácnosti mělo alespoň v Americe ten následek, že připoutalo k domácnosti ženu a osvobozené hospodyňky se počaly ještě více věnovat více nebo méně nezapomenému společenskému životu. Uvážíme-li tento fakt, není jistě důvodu, abychom věřili v mesiášství universálních kuchyňských strojků, které u nás pravděpodobně počne vyrábět brněnská Zbrojovka. Aby nebylo omylu, vítáme výrobu těchto strojků, avšak nevěříme, že by vyřešily obtíže dosavadního rodinného života. Jejich vliv bude nejiny než v Americe. Vždyť i červnový »Přehled«, anonující tyto strojky, správně předvidá: »Jestliže dnes muži z kuchyně utíkají, nebudou je pak (rozuměj, po instalaci zmíněných strojků) moci hospodyně odtud dostat.«

Konečně při výzkumu nového životního slohu nesmíme nikdy zapomenat, čím je vlastně sloh. Jak jsme se poučili, jsou slohové formy veškerého života utvářeny s jednotného hlediska, jednotným zaměřením a proto není možné, abychom život v jednotlivých směrech

pianovali separátně a tudíž různě. Naproti tomu však dr. Minařík zakončuje svůj článek slovy, že nový životní styl českého občana vytvoří náhodná souhra fakt. Bude-li věřiti v náhodnou souhru fakt, zůstaneme navždy na míle vzdáleni jakékoliv slohovosti. Nový životní sloh je bezpodmínečně nutno od počátku plánovat jednotně ve všech odvětvích. Proto si také musíme být vědomi dříve, než počneme jednotlivé životní zvyky vůbec kritizovat a přeměňovat, jaký je jednotící duch nové doby, jehož nejzákladnější rysy jsme si již vytkli. Jediné s hlediska tohoto ducha, s nímž se ještě blíže seznámíme pečlivým filosofováním o lidském štěstí a svědomitými výzkumy v nejrůznějších vědních disciplínách, můžeme pak zdárně plánovat nový život v jednotlivých oborech lidské působnosti, neboť jen tehdy se nebudeme apriori uhýbat od slohovosti. Ovšem znalost obecného ducha příští doby nestačí sama správně vésti v speciálních problémech. Plánujeme-li život v jednom odvětví, musíme při tom neustále přihlížeti i k ostatním odvětvím. Dejme tomu, plánujeme-li obytnou krajinu budoucnosti, musíme současně plánovat i způsoby příští rekreace, zábav atd. Ba plánování takového krajiny závisí netušenou měrou i na rozvržení pracovní doby, neboť při dosavadním nedělním zřízení, za něhož se dostává volně najednou všem lidem a za něhož jsou okolí měst bezútešně přeplněna rekreaty, musili bychom zajisté plánovat rekreační prostory jinak než za předpokladu, že od jednotného dne oddechu bude v budoucnu upuštěno.

Závěrem neopomíňme znovu ještě zdůraznit, že výzkum životního slohu si vyžaduje též

experimentace.

Dříve než se pokusíme vytvářet nový život, musíme se zkusmo přesvědčit, zda navrhované nové formy života se vskutku osvědčí. Ovšem experimentace v životních způsobech je velice nákladná, poněvadž si vyžaduje ve většině případů zřízení nového životního prostředí, a již z toho důvodu musíme přistupovat k této experimentaci po velmi zralé úvaze a velmi obezřetně. Na příklad, kdybychom chtěli vyzkoušet jistý typ kolektivního domu, o němž nabudeme jistoty, že jeho projekt byl co nejpečlivěji propracován, bylo by nutno jej vystavět v příznivém prostředí, jak hmotném, tak i sociálním. Jestliže bychom jej nesprávně situovali, obydlili nevhodnými nájemníky atd. nespíše by se neosvědčil, aniž by byl opravdu nevyhovujícím, a tak bychom byli svou experimentací jen klamáni. Dále pak nezapomínejme, že proti všemu novému se většina lidí staví též zásadně a že i tento apriorní konservatismus by snadno mohl mařit naše experimentování, kdybychom si při něm nepočínali dostatečně takticky. Jak zřejmo, je při experimentaci v životním slohu třeba jednak, aby experimentaci podrobený způsob života byl řádně promyšlen, dostatečně filosoficky i vědecky propracován, jednak abychom dovedli náležitě experimentovat, neboli, abychom experimentovali co nejtaktičtěji, nejbezpečněji.

Vzhledem k prvému požadavku jeví se nezbytné, aby výzkum životního slohu nebyl ponechán v rukou jednotlivců a aby byl řádně, ústavně organizován. Výzkum životního slohu, nový vědní obor, pro nějž bychom snad mohli nejlépe užít názvu orthobotika, je úkol vymykající se silám jednotlivců, a zvláště, máme-li již plánovací úřad, měli bychom si pospíšit i se zřízením ústavu pro výzkum životního slohu. Tento ústav, který by pro počátek mohl být třeba přičleněn k některému již existujícímu výzkumnému ústavu, nevyžádal by si ani žádných zvláštních nákladů. Postrádáme-li zmíněný ústav, postrádáme totiž pochopitelně také direktivy pro jakékoliv plánování, které, nemajíce se oč opírat, musí být samo nutně bezplánovité.

Pokud jde o druhý požadavek, připomeňme si především, že experimentaci přecházíme vlastně již od výzkumu životního slohu k jeho tvorbě.

Tvorba životního slohu

je konec konců experimentace ve velkém a proto zvláště při ní musíme být velmi taktičtí. Taktičnost, potřebná při experimentaci, jest tedy hlavním předpokladem tvorby nového životního slohu. Život nejde lámat přes koleno, a pokoušíme-li se budovat nový život, nesmíme zejména zapomínat, že jej nelze nastolit přes noc. Lidé musí přednosti nových životních způsobů sami vychutnat a uznat, takže ani naprosto správné směrnice nového života by nebylo vhodné a úspěšné diktovat lidu různými zákony a nařízeními. I blahodárnější věci se mohou stát nesnesitelným utrpením, jsou-li lidem bezohledně a přísně nakazovány. Proto zdárné vytváření nového života si vyžaduje dobré biopolitiky, která zajisté může jeho příchod značně uspišit.

Právě tak jako chceme seriosním, filosoficky a vědecky podloženým průzkumem životního slohu vyhnouti se naivnímu doktrinarství, čistě rozumářským reformám svých životních způsobů, nápadům, které by beztak v životě neobstály, tak zase hlásanou správnou, biopoliticou, nenásilnou a obezřetnou tvorbou nového životního slohu se můžeme uvarovat drastických diktátů, znesvěcujících svobodu člověka a schopných spouště lidí znechutiti život. Přesto, že budoucí sloh bude ve většině směru plánován, nebude zajisté uměly to sloh. Takový sloh by se rovněž ani slohem zvatí nemohl. Plánováním života nedojdeme přímo slohu, nýbrž položíme tím jen základy k němu. Vědomě utvářené životní projevy budou v každém případě směrovými a nikoliv snad slohovými projevy. Slohovými se stanou teprve, až je život náležitě stráví, až se všechny vzájemně a samovolně opracují, což potrvá ovšem drahnou dobu.

S hrubě nastíněným problémem utváření životního slohu bude se čtenář moci vbrzku blíže seznámit z knih uvedených v záhlaví, a jak autor doufá, za jistý čas i v praxi. Nebylo by totiž nikterak náhodné, kdyby se nový životní sloh projevil v praxi nejprve právě u nás. Naše republika je dnes vedoucím evropským státem v sociálním pokroku, a také nejkultivovanějším státem, a při tom ještě zemí, poměrně ušetřenou válečných pohrom, a konečně proti západním evropským státům máme dále i tu výhodu, že u nás není, tak jako třeba zejména v Anglii, pevně vžitých a vyhraněných životních tradic, které zajisté značně pozdržují přijetí nových životních způsobů. Obdivuje-li se nám tedy dnes Západ jako zemí sociálních experimentů, mohl by nás obdivovat v dohledné době i jako zemí experimentů ve způsobech života. Dobrých předpokladů pro úspěch těchto »experimentů« rozhodně nepostrádáme.

otázky a odpovědi

R. Hassmann

Co se ještě píše o pracovní morálce

Poslední dobou stalo se u nás zvykem mluvit a psát o nedostatečné pracovní morálce dělníků a svalovat vinu za nepopíratelný a nikým nepopíraný neuspokojivý stav výroby výhradně za nedostatek pracovní svědomitosti zaměstnanců. Zdá se, že pracovní morálka je vyhlédnuta za hromosvod pro eventuální nespokojenost veřejného mínění, nebo za obětího beránka, který má snímat všechny hříchy, v našem hospodářství napáchané. Mluvil jsem v seminářích o pracovním výkonu a pracovní morálce, které ÚRO pořádala v několika českých městech, se zástupci 75 závodů. Svůj názor na předpoklady výkonnosti podniku v nich projevili vedoucí podniků. Členové závodních rad a závodních odborových skupin, vedoucí učňovských dílen, mistři i prostí dělníci. Opravňuje mne to snad k tomu, abych se na základě získaných zkušeností pokusil o rozbor problému pracovní morálky.

Především je nutné objasnit si pojmy. Jak v novinářských článcích, tak v osobních rozhovorech se mluví jedním dechem

o výkonnosti podniku a o pracovní morálce. Srovnávat výkon podniku v roce 1938 a 1946 a připisovat rozdíl jen a jen na vrub účtu pracovní morálky bylo snad účelné v předvolební agitaci, ale rozhodně nepospěje zvýšení výrobnosti.

V článku Dr. Janouška »Co se píše o pracovní morálce« mluví se v této souvislosti dokonce o »hospodářské nepodnikavosti«. Je-li v některých podnikatelských kruzích neochota investovat mimořádné zisky, není to věc pracovní morálky, ale provedení měnové reformy, která tyto mimořádné zisky, které mají původ ve zvýšení cen, dříve nebo později odčerpá. Nejsem povolán k tomu, abych posuzoval vliv této »hospodářské nepodnikavosti« na celkový vývoj našeho hospodářství, ale nemohu soubližit s jejím zařazením mezi příčiny »pracovní demoralisace«.

Dosud neuspokojivý stav naší výroby má řadu příčin. Námátkou jmenuji nedostatek surovin, neklid způsobený reorganizací velké části průmyslu, nedostatečný strojní park nebo poškozování některých závodů válečnými akcemi. Jednou z celé řady těchto příčin je nesprávný poměr k práci. Projevu se několika způsoby:

1. odmítáním práce vůbec,
2. nedostatečnou docházkou,
3. sníženým výkonem,
4. zhoršením kvality práce,
5. nedostatkem disciplíny,
6. hledáním místa v některých oborech,
7. útekem od manuální práce vůbec,
8. nadměrnou fluktuací dělnictva.

Proti všem těmto zjevům je možno bojovat, známe-li jejich příčiny.

Odmítání práce. Zde nepomohou úvahy o pracovní morálce, ale přísné tresty pro šmelináře. Ten, kdo za 15 měsíců nepochopil situaci a nenašel pro sebe řádnou práci, nezaslouží ohledů. Řádní zaměstnanci sami žádají potrestání podobných práce se štítících jednotlivců a volání po kárných pracovních táborech není ojedinělé.

Nedostatečná docházka. Důvodem je většinou možnost snadného výdělků jiným způsobem — černým obchodem nebo »fuškou«. Případů neodborně stanovených úkolových sazeb, které umožňují spokojený život z výsledků několika-denní práce, nebude asi mnoho. Víc než pokutování napráv pranyřování nedbalých dělníků vyvěšením jejich jmen na černé desce, odměny a pochvala za nejlepší docházku. Černému obchodu se zbožím a nekontrolované práci může bránit jen disciplína spotřebitelů.

Snížený výkon a horší kvalita práce. Dělníci buď lépe pracovat nemohou, neumějí nebo nechťejí. (Předpokládám pracovníky zdravé a pro práci způsobilé.) Podmínkou dobrého výkonu je plánování výroby a dokonalá organizace práce. Tam, kde vážně přisun materiálu, udržování strojů a nářadí neb kontrola výrobků, dělníci pracovat výkonně nemohou. Druhým předpokladem výkonnosti je odborné vzdělání zaměstnance. Není sporu o tom, že kvalifikace mnoha našich pracovníků dosud neodpovídá dnešním požadavkům. Prostředky, které máme pro výchovu a školení zaměstnanců k dispozici, vyžádaly by si samostatné úvahy. V této souvislosti chci pouze upozornit na nutnost zkoumání odborných znalostí pracujících před ukvapenou kritikou jejich pracovní morálky. Pokud dělníci lépe pracovat nechťejí, je nutno všimnout si, jedná-li se o jednotlivce nebo celé skupiny pracujících. Tam, kde v jinak dobře pracující dílně jednotlivec pracuje pomalu neb nedbale, není prostě na svém místě. Je nutno starat se o jeho lepší zaškolení nebo přidělit mu jinou práci. V některých případech nesmí se vedení závodu bát zakročit přísněji, eventuálně zaměstnance propustit. Zachvátí-li nechuť k práci větší pracovní úsek, povšimneme si poměru dělníků k nadřízeným a k závodní radě, informujeme se o politických poměrech na pracovišti. Všechny spory v závodech, ať jsou zaviněny kýmoli, projevují se sníženým výkonem. Jindy je jeho příčinou nesprávný postup při přijímání, povyšování neb propouštění zaměstnanců. Také nesprávná mzdová politika, ať se již projevuje ve mzdách nízkých nebo příliš vysokých, snižuje výkon a zhoršuje pracovní morálku zaměstnanců.

Snížený a zhoršený výkon bývá často provázen také snížením disciplíny, odmítáním příkazů, neposlušností a nedodržením různých předpisů a zákazů. I zde nutno zkoumat, jedná-li se o nedisciplinovaného jednotlivce neb o zhoršení disciplíny v celém oddělení nebo dílně. Jednotlivý dělník, který odmítá uznávat autoritu svého nadřízeného, má být co nejdříve převeden na jiné pracoviště, dříve než rozvrátí disciplínu

celého oddělení. Je ovšem nutno jednat opatrně a hledat důvody jeho odmítavého postoje. Prvním předpokladem zjednaní nápravy je individuální postup. Nelze stanovit šablonu, podle které by bylo možno uspokojivě řešit všechny podobné případy.

Tam, kde poslušnost odmítá větší skupina dělníků, není asi na místě jejich nadřazený. Také v tomto případě je nutné ptát se po důvodech. Jedná-li se o malichernosti nebo osobní důvody, musí se vedení podniku a závodní rada za postiženého nadřazeného postavit a jeho autoritu upevnit. »Hodní« ředitelé, kteří se bojí v podobných případech rozhodnout, nekonají dobře svou povinnost. V době uskutečňování budovatelského plánu nemají mít žádný vedoucí obavu, že bude označen jako asociální, bude-li se snažit zvýšit výkon svého závodu. Je proto možné a nutné zastat se v podobných případech nadřazeného proti těm, kdo jeho autoritu podřívají. Jsou-li ovšem námitky podřízených vážné, bude ve většině případů účelné nadřazeného vyměnit.

Jako typický příklad uvolněné pracovní morálky uvádí se často útek od manuální práce, hledání místa v kanceláři, pokud možno pod pensí. V trochu méně nebezpečné formě projevuje se tato snaha útekem z některých nepopulárních zaměstnání a přepřehováním některých oborů. Nepokládám tento zjev za projev nedostatečné pracovní morálky, ale za následek nesprávného poměru k práci, vytvořeného dlouholetou tradicí a výchovou. Před první světovou válkou i za první republiky byli vždy zaměstnanci ve vyšších službách považováni za lepší třídu než sebekvalifikovanější dělníci. Již v jedenácti letech odcházely »lepší děti« za střední školu, aby se z nich stali páni, zatím co na měšťanku přecházeli ti, kterým byl přisouzen »těžký úděl obyčejného dělníka«. Ideálem mnoha matek bylo, aby se »to dítě mělo jednou lépe než já a nemusilo tolik dřít«, ideálem otců dostat místo pod pensí. Není divu, že tento národní sen o pěkném místě s lehkou prací se v mnoha případech uskutečnil, jakmile se naskytla příležitost. Ostatně mnohý úředník, který si dnes horce stěžuje na nedostatek dělníků, považoval za největší osobní krivdu a urážku, byl-li za války přinucen konati tělesnou práci.

Teď, kdo dnes hledá lehčí a čistší práci, větší výdělek a zabezpečení ve stáří, nemusí být ještě lenoch. Systematická výchova k účtům k tělesné práci, se kterou budovatelský plán počítá, změni názor na práci a nesprávné hodnocení různých povolání. Cílevědomá mzdová a platová politika přivede nové pracovníky do oborů, které jsou dnes opomíjeny. Zavedením národního pojištění zanikne důvod pro hledání místa pod pensí.

Podobné je také nežádoucí fluktuace dělnictva označována jako pracovní demoralisace. Odstraňme mzdové rozdíly mezi jednotlivými závody, černé mzdy, neúměrné výhody a přetahování dělníků a fluktuace přestane. Ale nemluvme o pracovní morálce tam, kde se jedná o morálku podnikatelskou nebo národně-správcovskou.

Dr. Janoušek dovozuje v závěru svého článku, že pracovní demoralisace je obecná a že bude nutno nějaké »generální opatření«. Toto paušální obvinění je při nejmenším netaktností vůči těm pracujícím, kteří řádně konají svou práci a plní obětavě své povinnosti. Je velmi snadné, sestavit z jednostranně vybraných, ze souvislosti vytržených citátů článek a dokazovat jím všeobecnou pracovní demoralisaci a nutnost »generálních opatření«. Jinou otázkou ovšem je, jak se tím k zlepšení poměru k práci přispěje. Není všelék, kterým bychom obrátem ruky získali brigády stachanovců. Nedostatečnou pracovní morálku, kterou pozorujeme u některých zaměstnanců a v některých závodech, nutno léčit individuálně, hledáním a odstraňováním příčin, ze kterých vzniká. Za schůdnou cestu k zlepšení pracovní morálky považují semináře, které ÚRO pořádá. Krátký rozhovor s dělníkem prospěje často víc, než duchaplná kritika v tisku.

dopisy

Agraria rediviva?

Vážená redakce!

Je to »polemika o maso na černo«. Neboť o to jde a o nic jiného, jak se průběhem písemné debaty ukázalo. Říkáme to tedy desky, když latinský název o návratu agrárníci dával možnost se tvářit, že jde o jiné věci. Na náš článek v č. 19. reagovaly »Zemědělské noviny« 100řádkovou polemikou. Dověděli jsme se o ní opožděně a náhodou od venkovského čtenáře, protože byla

zařaděna jen do venkovského vydání listu a nikoli do vyprazdňovacího, které zde čteme.

Nuže, v této dlouhé odpovědi byla řada tvrzení, s nimiž ne souhlasím. Takovým tvrzením bylo, že stav zemědělský celý národ a tudíž i pisatele K. M. Poučení »Z. N.« nebylo ba. Pisatel má již po desetiletí ve své pracovně starý dřevěný stůl se sedáčkem s nápisem »Já na vás na vsecky dělám«.

Další tvrzení, že náš článek Agraria rediviva obsahuje pravdu, po obdržení dalších informací uznáváme a oprimeme. Svou padesátiprocentní pravdu tímto zvyšujeme na 100%. Informátoři nám totiž sdělují, že při porážkách se nezapočítává nižší váha dobytčete o 80 kg, nýbrž o 120 až 160 kg, a že i pístitelé na naturálním odběru nečiní 15 kg, nýbrž zpravidla až 30 kg. O to je větší zpronevěra veřejnému zásobování a spěvek černému obchodu, o to je také nižší falšovaná váha rážného dobytka, jehož »podživnost« je tak »súředně zjištěná«.

Třetím tvrzením »Z. N.«, se kterým plně souhlasíme, že soustavné udržování a braní zisku z čerňého obchodu je důstojno českých zemědělců. To je naše řeč. Proto musí být odstraněno.

Druhým hlasem, který se ozval proti nám, byl dopis p. Janečka v minulém čísle t. l. Pisatel nám vytýká, že jsem svým útokem (?) nepřišli ve vhodnou dobu, protože prý Jednotný svaz českých zemědělců podal svůj návrh na zastavení vozu dobytka UNRRA »někdy na jaře«, kdežto my jsme již otiskli až 1. srpna. K tomu můžeme jen vysvětlit, že jsem o akci dověděli ze »Zemědělských novin«, které o ní po zprávě tučným tiskem na první stránce v polovině července, kovová technika týdeníku musí, bohužel, počítati s opožděním 10 dnů, o němž průměrně může denní tisk předstihnout. Zprázení p. Janečka tedy plyne, že Jednotný svaz publikoval svou o své akci, až když si byl jist, že vláda jeho volání vyhoví a dovoz dobytka UNRRA zakázala. To bylo v její moci, ale v její moci, aby obrátkou ruky UNRRA mohla změnit svůj dílo doby a dávno již připravený spediční plán a náhle mohla dovézt kukuřici. To autoři vědí stejně dobře a nemyslíme o nich, že tak hloupí. Výsledkem tedy jest, že dobytek připravený a moře dopravený pro ČSR, chodí z atlantických přístavů již kde si neocenují dopravní výlohy na 6000 korun za kus. Nám však nesoouhlasí náznak, že je to více, než zařadit taková k stož. Vyprávěl nám nedávno malorolník z Jizerských hor, i koupil chovnou krávu za 15.000 korun a nebyl to žádný chovný kus z Dalekého Západu, ani z jutského pobřeží, nýbrž obyčejný zdejší horská krávka.

Lituje, že p. Janeček nezaujal žádného stanoviska k naší zprávě o černém obchodu s masem a k odhalení jeho moci. Dovídáme se však z »Nár. osvobození« z 10. t. m., že J. rozeslal o našem článku prohlášení denním listům. Nevíme v něm bylo, protože je nikde neotiskli. Jen »R. P.« ho poukázalo i slavení nevládné zprávy, v níž se říká, že Jednotný svaz od přijímat krávy od UNRRA, protože u nás se pěstuje i druh dobytka (?). Na tento argument bylo třeba čekat týdně, dříve se nikdo neodvážil přijít s takovým děstinstvím, které mále nalezl jen městský redaktor. Právě za účelem generace chovu se k nám vždy dovážel kvalitní chovný dobytek ze Švýcarska, Holandska i Dánska. A zpráva končí tím, že litají krmivo zlepší náš vlastní chov a »pomůže odstranit dnešní nedostatek masa«.

Ani slova o možnosti zvýšení příjdu. Při tom se sta dnešního dne čerňý obchod tak vžitou institucí, že se po bude stýskat celým vrstvám, ovšem producentům, až nas to, co nastali musí: po kalamitě ovocné a zeleninové přijde lamita masná a pak budeme posílati do sousedních zemí n maso UNRRA jako teď, nýbrž i maso vlastní produkce. Mas aspoň hovězilo — je dnes tolik, že si ho každý může všude i pít po libosti, ovšem za černoou cenu. S výjimkou levnějších a ských hostinců, kde se stravují pracující, není třeba se v lep restauracích v Praze ani na venkově zdržovati s odevzdáváním listů na maso. Právě naopak, vrchní číšník se zřetelně zam spáčil-li ve vaší ruce připravené masové čtverčky. Neboť to menší, že jste škrob a nemůžete nebo nechcete platit o obyč desetikorunu více, než kolik je napsáno na jídelním listku.

Za takových okolností je neúctojno mlávit o nemožnosti šení přidělu masu a o jeho nedostatku, když ono fakticky v je. Jenže za černoou cenu. A o to právě jde těm, kdož sed prameni. Pro autoritu státní správy není zdrávo, když její písy jsou zvykově a veřejně porušovány.

Na Slovensku bylo maso uvolněno úplně a 1 kg hovězí masa tam stojí volně 60 korun. Koupíte-li si je tam legálně převezete-li je přes moravskou hranici, jež přece byla po hnaní Němci zrušena, maso vám seberou a patrně před k tomu pokutu. Neboť překročením pomyslné mezni čáry se stal z řádného občana trestuhodným čerňým obchodní Maso na černo má každý kupovat jen u zdejšího řezníka i ve zdejší restauraci a ne si jezdit je volně nakupovat na venko. Je to absurdnost nebo jen groteska?

V JSČZ jsou zastoupeny všechny strany Národní fronty, stačí však, když tiskové orgány stran projeví nesoouhlas s lidovým stanoviskem Svazu tím, že hodí jeho prohlášení do l Strany se musejí postarati o nápravu, nebo jim lamější pon pferostou přes hlavu. Aspoň socialistické strany by měly

hlédnout, zdalí červená barva mědi, kterou byl JSČZ opatřen před rokem, se od té doby nepokryla měděnkou. K. M.

Vážený pane redaktore!

V 19. čísle »Dneška« byla uveřejněna poznámka p. K. M. nazvaná »Agraria rediviva«. Vzhledem k tomu, že obsah článku neodpovídá skutečnosti, pokládá Jednotný svaz českých zemědělců za svoji povinnost dát Vám příslušná vysvětlení se žádostí, abyste je laskavě uveřejnil v zájmu pravdy.

Pan K. M. srovnává Jednotný svaz českých zemědělců a jeho politiku s »Krátkozrakou agrární politikou, kterou provozovali maďarští velkostatkáři vůči Srbsku«, případně s »agrární politikou a pojetím národní výživy v první republice«, která nehledala rentabilitu v rozšíření spotřeby potravin, ale zdůrazňovala, že hlavně nouze zvyšuje ceny. Důvod k tomuto tvrzení vidí pan K. M. v tom, že prý Jednotný svaz českých zemědělců zaslal naléhavé poselství vládě, aby ihned zastavila všechny transporty živého hovzího dobytka z Ameriky i Dánska, které k nám zaslá UNRRA, a k tomu ihned přibíjí, nemáme-li snad tento černý plemenný dobytek naházet do moře, když ho nechceme ani zadarmo, zatím co naši spotřebitelé dostávají tak hubené příděly masa? Ci má být nedostatek masa záměrně takto zvyšován, aby se mohli zemědělci jen sami dobře naíst a spolu s fejníky bohatnout prodejem kg masa za 120—150 Kčs na černo?

Tedy pravda je toto:

V důsledku dlouhotrvajícího sucha selhala letos hlavní — první seč pčnin. Z ciziny nepodařilo se ministerstvu výživy dovést v úvahu přicházející množství krmiv, a ježto zemědělci, poslušni výzvy JSCZ a vlády, zvýšili stav hovzího dobytka už na míru předválečnou — začali jej z uvedených příčin, ale též pro nedostatek pracovních sil i hotových peněz nabízet na dočasnou výživu v té míře, že Masosvaz jej nestačil odebrat. JSCZ u vědomí, že nejedná se o nadprodukcii, nýbrž o dočasnou kalamitu, usiloval o to, aby část nabízeného dobytka byla zpracována na konzervy, aby tyto mohly být spotřebovány později, kdy nabídka domácího dobytka ustane, ale i touto cestou bylo zvýšené nabídce ulehčeno jen nepatrně. JSCZ dal rovněž souhlas, aby příděly masa byly zvýšeny — ovšem na tu míru, na které by mohly být trvale udrženy. Zvláště chudí, drobní zemědělci na jižní Moravě a v jižních Čechách musejí se zbavovat pro katastrofální neúrodu podstatné části dobytka, který si těžce budou opatřovat, až bude více krmiva. Kromě toho v důsledku odsunu Němců nabízí se mnoho dobytka z pohraničí, kde celé vesnice jsou neosídleny a nemá je kd, oséřit.

Za těchto okolností byl k nám dovážen dobytek z UNRRA, černostrakatý, jako plemenný se k nám nehodící, jenž hynul na tuberkulosu a který porazit neschme. Kromě toho 29.000 kusů dobytka z Dánska. Dále z kanadského úvěru hodlal isme zakoupit další dobytek a z půjčky USA rovněž mělo být dovezeno za 150 milionů Kčs užitkového skotu.

Za těchto okolností požádal JSCZ tedy ne vládu, nýbrž ministerstvo zemědělství a UNRRA, aby místo hovzího užitkového dobytka z USA raději nám přivezla nějaká krmiva, dovoz z Dánska aby byl posunut na dobu pozdější a pokud se týká dovozu dobytka za devisy, aby rovněž byl zaměřen za krmiva či jiné potřebnější zboží, na př. masové konzervy, tuky atd., jež přijdou přímo na stůl spotřebitelů. Nutno poznamenat, že kus dováženého dobytka stojí na místě přibližně 7500 Kčs, ale jeho dorava až k nám 10—12.000 Kčs, zatím co za stejný obnos a při stejném lodním prostoru mohli bychom být v krmivech podpořeni mnohokrát výhodněji.

Je ještě důležité vědět, že mnoho dobytka u prázdných žlabů doveďte zhubnout, z čehož nemá užitek ani zemědělec a tím méně spotřebitel.

Doufáme tedy, že veřejnost, takto pravdivě a objektivně informovaná, nebude nejen mít příčinu zazlívat JSCZ toto rozhodnutí, nýbrž za daných okolností je považovat nejen v zájmu zemědělců, ale v zájmu celku za správné a účelné. JSCZ a jeho představitelé jsou si vědomi, že jen seriosním posuzováním všech otázek mohou přispět nejen k zlepšení poměrů venkova, ale že také touto cestou může být jedině naplněn vládní program, to znamená trvalé a zajištění prosperity zemědělství a zajištění výživy národa.

Za Jednotný svaz českých zemědělců:
přednosta živočišné výroby — předseda.

Co je reakce?

Vážený pane redaktore!

V článku »Co jest reakce«, otištěném v 19. čísle Dneška, jste položil několik otázek se žádostí, aby je veřejnost zodpověděla. Odpověděl-li jste vskutku na všechny, kteří o tomto problému tolik přemýšleli, že se cítí dosti silnými poněkud jej ujasnit, dovolte, abych několika svými úvahami přispěl alespoň trochu k poznání skutečnosti.

Podle mého názoru je reakcionář ten, kd, odmítá uznat nově nalezený poznatek, skutečnost nedávno objevenou jako pravdu, požadavky v důsledku toho vznesené jako spravedlivé, aniž by k tomuto postoji byl veden na citech nezávislým logi-

ky myslícím mozkiem. Bývá k němu veden vnitřně, ať už na to, nitro zapůsobily podmínky materiální (na př. kapitalista bývá antisocialistou ne z přesvědčení, nýbrž ze sobectví), nebo dlouholetá výchova (lidé, kteří odmítají — dejme tomu — athelstvy jako kacíře, protože jim to bylo od dětství vštěpováno). — Namítne-li někdo, že stejně může člověk přijímat theorie pokrokové, t. j. z důvodů těsně spjatých s jeho tělesným já, musím mu dát za pravdu; vskutku tomu tak většinou bývá. Také může někdo, z této definice vyvozovat, že je možno, aby i fanatický komunista byl reakcionář. Je jim, setrvává-li na stanovisku komunistické strany z let 1920 a nechce se za žádnou cenu dát poučit. Má pro to stejné pohantky, které našeho pradědečka nutily, aby prohlašoval, že vlak je vynález ďáblův a že do něho nikdy nesedne.

Kritik něčeho nového, nemusí být ještě reakcionář, ale jeho hlasu může být reakcionář používáno pro jiné účely, než pro jaké měl sloužit. V tomto smyslu je třeba chápat výtky marxistů kritikům marxismu, že slouží reakci. Za kritikou ovšem může být mozek, který chce odstranit chyby nějakého nového zřízení poukazováním na ně, nebo egoismus člověka, který chce poukazováním na nedostatky takového zřízení tuto vymoženost odstranit; nevadí mu ovšem ty chyby, nýbrž celé to novum. Samozřejmě není všechno, co je nové, dobré a něco může být tak vadné, že je třeba to nahradit něčím lepším — lékař za jistých okolností také přistupuje k amputaci.

Dovolte mi, abych přešel nyní k některým dalším Vaším otázkám. Ptáte se na to, který systém je reakčnější, zda vláda jedné strany či demokracie. Podle mého, mínění princip jedné strany jak je zaveden ve SSSR, není ani pokrokovější ani zpátečnickější, než demokracie západní — řekněme anglická. Tam je lid svoboden hospodářsky — materiálně — a není svoboden politicky, tam je tomu naopak. Vývoj dává patrně za pravdu těm, kdož se snažili o syntesu všeho dobrého, kdož chtěli ne nové za každou cenu, ale lepší, kteří žádali svobodu těla i duše; vývoj zřejmě směřuje k syntese demokracie a socialismu. (Vítězství Labour Party v Anglii, ve Francii socialistická vláda: podle slov dr. Beneše je ve SSSR patrná postupná demokratisace.)

Na otázku, je-li pokrokové či zpátečnické podrobovat pravdu účelům politickým, je — mvelim — jedna odpověď: není to ani prvé ani druhé, ale je to špinavé.

Tvrdil-li někdo někdy, že princip odbornosti je reakční, nevím, ale bylo-li tomu tak, pak si tím dal velmi špatné vysvětlení a není třeba s ním debatovat, neboť to je dnes podle mého soudu otázka vyřešená.

Větší otázník se skrývá za větou: je humanita bahno minulosti či světlo budoucnosti? Já ovšem nevěřím humanitě lidí, jimž nevalila ve vkořisťování mnoha lidí a ide-li nyní o jejich zájmy, stává se okřídleným slovem v jejich ústech. To je humanita falešná, zavržená hodná a tu iistě měli někteří — hlavně komunističtí — činitelé na mysli, odsuzovali ji. Ale humanita opravdová je — právě jako objektivní pravda a spravedlnost — jediná a nezávislá na režimech. Vede-li kdo boj proti ní, vede boj nespravedlivý a předeem ztracený, neboť humanitní ideály se mohou pouze poilačit, nikoli však vymýtít. Z pravé humanity musí konec konců vyvrstít socialismus, či aspoň sociálnost.

Ptáte-li se, je-li pokrokové utváření velkých státních celků, či zachování národní samostatnosti, považují odpověď za tak těžkou, že se jí neodvažují dát.

Mnohem jasnější je otázka, je-li cesta komunistická jediné pokrokové směrem socialismu. Cesty mohou být přece rozličné... Chtějí-li to snad komunisté — nebo kdokoliv jiný — popírat, je třeba podotknout, že všechny strany (a komunistická zvláště) poznaly, že »takhle to nepůjde« a že by se tedy neměly stavět tak neomylnými.

Tvrdíte, že se věda odchýlila od učení marxistického. Přiznávám, že jsem stoupencem mnoha Marxových pouček a základů jeho systému a nevím, že by skutečně vědci tak učinili. Přesto, že se domnívám, že je nutná dosti značná revize. Všechny tyto hádky o dialektický materialismus se mi jeví tak, že obě dvě strany (t. j. jeho přívrženci a jeho odpůrci) mluví všeobecně a nechtějí udát nic konkrétního. Zatím co marxisté volají: »Jediné my se řídíme podle vědeckého socialismu«, druzí k tomu poznávají: »Ale vždyť, proboha, neodpovídá výzkumům moderní vědy!« Začne-li tvrdit marxista: »Duše je závislá na hmotném životě a je v nelepším případě jeho přesným obrazem.« spiritualista pouze prostě odpoví: »Nikoliv, duch je na hmotě nezávislý a žije vlastním životem.« Nikdo mi neřekl, která vědecká kapacita tuto doktrínu potvrdila nebo vyvrátila. A bylo-li skutečně dokázáno, že materialismus je pouze dohad, jenom víra, nestojící na ničem konkrétním, byli jeho odpůrci povinni vypracovat socialismus nový, který by přesně odpovídal moderním poznatkům. Nemožu šl pomocí, ale zdá se mi, že ideologie českého národního socialismu není vědou, nýbrž citěním. Poukazování na Masarvka Beneše — což nár. socialisté rádi dělají, aby dokázali, že existuje i jiný vědecký socialismus — je příliš laciný prostředek ke zdrčení svého soka. Že služnosti a piety se málokdo snaží odporovat tvrzením, že jsou to jména velikých filosofů, ne však vědců.

Pane redaktore, pokusím se ještě alespoň z části vysvětlit, jaké úvahy vedou marxisty k tomu, aby své odpůrce označovali za reakcionáře.

Objektívni pravda se môže poznať pouze rozumem. Theorie, založené na citení, bývajú príliš často skutočne pouhým odrazem materiálneho žitia jejich tvórců. Věda je objektívni, je vedena chladným rozumem, avšak víra je neobjektívni, protože je vedena citem. Učení, zakládající se na vědě, musí být podle toho blíže pravdě než učení jiné. Proto bývají odpůrci dialektického materialismu označováni jako reakcionáři, že odmítají doktrínu, snažící se býtí objektívni a přikláníjí se k spiritualismu, který — podle mínění marxistů — vvrůstá z citení, tedy podle tohoto postupu myšlení je pouze odrazem jejich hmotného života. Jsou-li kritikové dnešního stavu nevíce mezi nimi, je nasnadě domněnka, že jejich nespokojenost vyplývá z egocentrických příčin a že jejich vyznání spiritualistické slouží také jenom těmto po-
hnutkám.

Netřeba snad ani podotýkat, že je tato úvaha značně sofistická, protože vynechává několik podstatných složek. Není také třeba příliš velké bystrosti k poznání, že je chyba užívat označení »reakcionář« s takovou důsledností u poloviny obyvateľ ČSR. V každém případě je to nelepší způsob, jak zanést do našeho veřejného života takový zmatek, že nakonec tu pravou reakci nepoznáme, až toho po případě bude nevíce třeba. Váš

Zdeněk Singer.

Hledání pravdy o Slovensku

Bratislava, 5. augusta 1946.

Pán

Ferdinand Peroutka,
šéfredaktor časopisu »Dnešek«.

V 17. čísle »Dneška« uverejnili ste úvodný článok, nadpísaný »Hledání pravdy o Slovensku« a podpísaný »Ml.«. Tento článok sa ma dotýka osobne, dovolíte preto niekoľko poznámok.

Na str. 257 tvrdí autor, že povolenie Sokola na Slovensku je v mojich rukách, »jak víme z KSS«. Nie je to pravda. Na str. 258 sa píše, že som prehovoril v bašte »slovenských akademiků katolických« vo Svoradove a po druhý raz sa opakuje tvrdenie, že som poverenikom vnútra. Verejnosť vie, že Svoradov bol poštátnený a že dnes v ňom bývajú akademici všetkých vierovyznaní. Dalej, že je už 11 mesiacov, čo som odišiel z Poverenictva vnútra na Poverenictvo dopravy a verejných prác. Neinformovanosť autora článku je najvýraznejšia v tomto odseku: »Pro informaci českého čtenáře uvádíme, že dr. Husák byl za slovenského státu prokurátorem; zastupoval žalobu vůči řadě odpůrců Tisova režimu, z nichž četní byli odsouzeni. Mezi odsouzenými jsou mnozí z dnešních reprezentantů slovenského politického života. Husákoví však není ta činnost ani demokracii vytýkána. (Očekávali bychom takové gentlemanství v opačném případě)«. Toto napísal človek, ktorý sa Vášmu čitateľstvu predstavuje ako znalec Slovenska, lebo »opírá se o dlouholetá pozorování a o denní čtení slovenských novin«. Keby Váš spolupracovník bol hociaký antitalent pozorovateľ, keby však skutočne čítal slovenské noviny, povedzme nie denne, ale aspoň mesačne raz, musel by vedieť: 1. že som nikdy a tedy ani za slovenského štátu nebol prokurátorom, 2. že som žiadneho odporcu Tisovho režimu nechal, naopak, že som bol medzi obžalovanými, 3. že mi tedy demokracii nemajú čo vytýkať a že na žiadne gentlemanstvo ani od nich, ani Vášho autora nie som odkázaný, 4. že skoro rok nie som poverenikom vnútra a 5. vedel by tiež čosi o mojej činnosti práve ako »odpúrcu Tisova režimu«. Váš autor hľadá však pravdu ako to slepé kura a niet preto divu, že českému čitateľovi predkladá ako vážnu pravdu výmysly a osočovania, ktoré sa dotýkajú mojej cti ako človeka i politického pracovníka. Mohol by som sa spokojiť tým, že by som vec odovzdal štátnemu zástupcovi. Nejde však o moju osobu, ide o to, že celý článok informuje českého čitateľa falošne, skreslene a nijako neprispieva k utuženiu vzájomného pomeru našich národov, ale ani k dobrému menu Vášho časopisu. Na Slovensku za z podobných článkov ľudia smejú. Písali ste nedávno o zodpovednosti novinára; možno nazvať uverejnenie spomenutého článku o probléme pre náš štát tak závažnom, zodpovednosťou? Spomeniem len niektoré body článku:

1. »Jen vyšší ukázněnost a uspořádanost českého života, dávající vnější tvářnost republice, uchránila Slovensko před katastrofou toho druhu; jak jí dnes vidíme na př. v Maďarsku.« Pri všetkej úcte k českému smyslu pre organizáciu a disciplínu treba povedať, že je to tvrdenie nepravdivé. Napísať ho mohol iba človek, ktorý čerpá informácie z ďalekej politickej periferie. Zdá sa, že by bolo nebezpečné vnášať do nášho politického života pojmy veľkášstva a záchranárstva, zvlášť keď k nim niet žiadnej príčiny. Keby Váš spolupracovník niečo vedel o horúčkovej a dovoľte povedať i heroickej práci štátnicov ľudí na obnove ťažko poškodeného Slovenska, nevyvášal by svoje úsudky tak ľahco.

2. »Mínime tím na př. deputaci, která při loňských oslavách povstání v B. Bystřici žádala přítomného sovětského velvyslance, aby se zasadil o připojení Slovenska k Rusku.« Ze je to výmysel, nebudem ani písať. Uvážte však, aké škody sa republike robia, keď o oslavách, ktoré vyznely tak manifestačne za jednotu štátu, kde vyše stotisíc ľudí tak krásne prijalo prezidenta, vládu i zástupcov českých inštitúcií, sa píše podobným zlomyse-

ným spôsobom. Bol som predsedom výboru, ktorý oslavy poradil a súčasne poverenikom vnútra. Uznáte, že som povinný v dať svedectvo pravde.

3. »Dalším nepříznivým momentem bylo do posledních dnů, že nebylo jednotné armády: bylo jen společné vrchní velení.« Táto veta je dobrým príspevkom k diskusiám o Havičskom hľadani pravdy. Každý v tomto štáte, kto o pravdu stavia, vie, že sme za povstania nazvali naše vojako »1. čs. armádou«, že naša armáda bola jednotnou vo vedení, organizácii všetkom už v SSSR, i vtedy, keď v nej bolo ¾ Slovákov, i »posledních dnů«, i dnes. Posúďte sám, komu a čomu slúžia tieto nepravdy.

Mohol by som Vám uviesť celý rad podobných tvrdení spomenutého článku, tvrdení, akých sa pomylíme z nepravdy, polopráve, neinformovanosti, alebo aj zlomyseľnosti. Dúfam, že sloboda tlače nerozumie sa tak, že si môže písať každý, čo mu fantázie alebo slina do pera dá, bez ohľadu na skutočnosť, najmä vtedy, keď ide o štátne záležitosti. Takéto články nás ďaleko nepovedú: českého čitateľa pomýlia, dezinformujú, slovenského čitateľa urážajú a obojstranne posilňujú iba tie elementy, ktoré majú záujem na prekonaní starých reminiscencií a sedemdesiatého oddeleného vyvoja.

O Honolulu alebo Kongu možno hľadať pravdu podobným štýlom, možno písať reportáže, kde sa pomylíme v osobách, ale aj v skutočnostiach, hoci serióznym novinár ani to nerobí. I mnievam sa, že tak nemožno písať o Slovensku, pevnej súčasť nášho štátu, aspoň nie ľuďom a časopisom, ktorí majú kľád vzťah k vzrastu a sile nášho štátu. Mnoho prázdnej slamy namlávi v tlačí o Slovensku. Niektorí ľudia by republiku i Slovensku pomohli najviac tým, keby túto tému vypustili zo svojich úvah.

Predpokladajú, pán redaktor, že spomenutý článok sa dosť do Vášho časopisu nedopatrením a že máte skutočne záujem o pravdu, píšem tento list a prosím o jeho uverejnenie.

V úcte:

Dr. G. Husák,
poslanec ÚNS, poverenik dopravy a ver. pr.
Bratislava.

O Stalinových závodech

Pane redaktore Mareš!

Vaše reportáž »Přicházím z periferie republiky« v čísle Dneška jest nesporně zajímavá. Mám za to, že Vám nejen o pobavení, ale i poučení čtenářů. Předpokládám, že při tom chtěl čtenáři posloužití fakty ověřenými a čerstvými. Dovolte, abych Vám pomohl orientovati čtenáře v případech, kdy se Vám dostalo informací trochu zastaralých o podniku, o kterém jest tolik údajů v denním i odborném tisku. Dostal jsem zřejmě o Stalinových závodech informace obnošené od septavé lidu, ač byste byl snadno dostal skutečné číslice od vedení závodu; k tomu není laikovi třeba prohlížení továrny, která jak podnik, důležitý pro obranu státu, podléhá v tomto směru určitým omezením.

Tedy: Stalinovy závody mají dnes 9.904 zaměstnanců, z toho 1.999 Němců volně se pohybujících. Vedle toho pracuje v závodu 618 Němců internovaných. Žádná práce, mající přímý vliv na výrobu, není dnes již vykonávána Němci. Mohu proto Vás i čtenáře — které jste jistě ani nechtěl zneklidnit — ujistit, že výroba syntetického benzínu ve Stalinových závodech odsun Němců ani nepocítí. Jediné sektor výstavby se odsunem Němců zvolně.

Podle Vašich číslic i »pikantních historek« o vile v Teplicích a zatteném zaměstnanci soudím, že jste vylet do pohraničí dělníka na pokračování a začínáte nyní se říjmem 1945. Tomu by odpovídaly i údaje o poměru stavu českého a německého osazenstva. V povoluční době docházelo k nesolidnímu jednání jedinců, kteří v době Stalinových závodech, a případ, na který upozorňujete, jest již od listopadu 1945 likvidován. (Ostatně všichni zaměstnanci bez rozdílu mají plat 14denní, měsíční plat neplatí.)

O krádežích benzínu můžeme mluvit přímo bez náznačků. Sám jsem byl zaměstnán ve Stalinových závodech — od revoluce až do letošního jara. Jezdil jsem v sobotu do Prahy za dílnou (řeknele si, že jako stalinovec jistě autem — ale byl to autobus, který závod vypravoval pro zaměstnance s bydlištěm v Praze každou sobotu). Nepozoroval jsem rozdílu v hustotě automobilní dopravy v Mostě a v Praze. To je věc velice subjektivní a jest lépe opatřit si v takových případech přece jen nějakou statistiku.

Ředitelství Stalinových závodů ani její závodní rada se kvůli benzínu ani černým prodejem ani ve dnech těsně po revoluci nezabývaly. Ze se v povolučních dnech, kdy nálety těžce poškozený závod měl málokterou budovu v pořádku a neměl žádného oplocení, nějaký ten litr benzínu vynesl, to ovšem pravdou jest. To ale nemohlo ohrozit ani hospodářství republiky ani distribuci benzínu, jak se obáváte. Na distribuci benzínu resp. přidělování listků, nemají Stalinovy závody nejmenší vlivu ani ve svém nejbližším okolí, tím méně v okrese státním brském. Stalinovy závody benzín pouze vyrábějí pro vázané hospodářství a poukázky na benzín přidělují okresní národní výbor. Předpokládám, že jste tyto dvě věci uváděl v souvislost v nejlepší úmyslu informovati čtenáře, ať mi ta Vaše pointa je nebo není jasná...

Nyní o té pasivitě. Nenutím Vás věřit mi, že si Staliny závody nevyppůjily dosud ani haléře na svoji obsáhlou rekonstrukci, která stála již nějakou tu stovku milionů. Ale že darovaly na průzkumné práce na československých naftových polích 20 milionů korun, to Vám snad v tisku neušlo. Tak to s tou pasivitou nejde nějak dohromady, nemyslíte? Ostatně jest produkce a hospodářský program Stalinových závodů tak obsáhlý, že dodávka plynu do Prahy tvoří jen jejich malý zlomek a nemohla by se ve finančním plánu podniku projevit tak vydatně, jak se domníváte.

Výraz »je v Stalinových závodech celá řada poctivců a dobrých organisátorů, v jejichž průbojný zásah věříme.« znamená patrně, že nezmění-li se situace ve Stalinových závodech, budou to muset zavřít. Tedy: nejen že tam ta řada poctivců a organisátorů je, ona již také dávno »průbojně zasáhla« a následkem toho je tam dnes zaveden tak dokonale propracovaný organisací a početnický pořádek, že mu musí podlehnouti každý, kdo by se chtěl bez práce přizpůsobit, neboť jej tento systém autonomního hospodaření každé jednotky přitáhne k odpovědnosti za kapsu. Ale to jsou věci též známé a v hospodářských rubrikách denního tisku mnohokráté probrané, neboť tento systém bude po zkušenostech u Batí a ve Stalínových závodech zaveden v celém znárodněném průmyslu; nechci proto buditi dojem, že Vás cnci snad poučovati o věcech redaktoru běžných. Záleží jen na tom, s jakými úmysly je vykládáme těm druhým.

Ing. L. Vojtěch

Vysokoškoláci a pracovní povinnost

Vážený pane redaktore.

vrátil jsem se právě z jednoměsíční práce na žních a rád bych shrnul získané poznatky o nutnosti nasazení vysokoškoláků v národních pomocných akcích.

Poznal jsem, že pomoc, kterou může laik sedlákoví prokázati, je skutečně minimální. Jsem dítě velkoměsta a proto neměl jsem příležitosti se seznámiti se skutečnými selskými pracemi; koním nerozumím, sekat nedovedu a z několika pokusů jsem seznal, že kosu nutno držet v ruce ne 14 dnů, ale celý rok, abych se mohl odvážit na pole a kdybch vypočítával ostatní skutečné selské práce, vždy bych došel k negativivmu konstatování. Což tedy zbývá na práci: snášet, nakládat a skládat snopy na vozy a s vozů, dojetí pro pivo, se svny sedlákovými zopakovat matematiku nebo češtinu, kterou mají na měšťanské nebo zemědělské škole, a to je myslím vše, co může vysokoškolák-laik pro sedláka při nelehké vůli vykonat.

Jak malou organisací schopnost vedoucích SVS odkrylo nasazení vysokoškoláků na brigádách! SVS veden ideou, že přes prázdniny musí pracovat každý vysokoškolák, neuvážil, že je mnoho kolegů, na které se tento striktní rozkaz asi vztahovat nebude. Když vypukla bouře nevole, stanoví naiednou ministr školství a osvěty podmínky a úlevy — podle nich mohl jsem studovati velmi intenzivně celé prázdniny a to bez odpracovaného měsíce — na podnět SVS a vysokých škol, kdýž až do té doby SVS vstupoval jako naprostý samozvaný pán, podle hesla: Divide et impera. A jaký pán, takový krmán, rovněž vedoucího našeho fakultního spolku na mimořádně valné hromadě odmítli debatu o vysokoškoláckých brigádách s poukazem, že je již vše odhlasováno a že se na věci nic měnit nebude.

Rád bych jedno zdůraznil kolegům výše postaveným ve SVS a různých fakultních spolicích, kteří se ohánějí hesly a zapomenali na skutečnost. Z denních debat se sedláky jsem slyšel jedno motto jejich personálních potřeb. Potřebojí stálou zemědělnou čeleď, která by krmila denně jejich dobytek, denně ošetvovala koně, denně se starala o chov slepic, krůt, hus atd., o čeleď vysokoškolskou na jeden měsíc valně nestoří, poněvadž se přesvědčili, že kdýž přikáží studujícímu z města — tajně i veřejně nepřivůlícímu nutnost brigád — aby vynášel hnů každý večer, ztratí tento nadšenec okamžitě své prvotní nadšení.

Kdýž se blížil konec války, vytvořila se řada plánů, jak zneemožnit Německu, aby nemohlo vésti útočné války. Z nich byl nebezpečnější plán amerických politiků Baruch-Morgentau, kteří doporučili, aby němečtí dělníci a technici byli přeškoleni na sedláky a že Německo bude schopno zachovat pax eterna. Jejich plán byl zavržen z toho důvodu, že by z Němců se stal proletariát, který — opět nějakým Hitlerem znacisován — by byl opět hrozbou pro svět. Plán počítal se sedláky, ale zapomněl na jeden důležitý činitel. Jako vedlejší produkt a to ne bezvýznamný, vznikl by nepřehledné řady věčných vysokoškoláků s malými odbornými znalostmi, ale zato se značnou praxí zemědělského, lesního neb důlního pomocného dělníka. V případě, že by vrcholný Vysokoškolácký svaz choval se stejně zavile k vysokoškolákům po celou dobu alespoň pěti roků, budou vysokoškoláci povšeni na kvalifikované dělníky cechu potulných krajanů a po deseti letech na mistry-krajanů. A pravděpodobně ti, kteří se neobvyčejně osvědčili, budou imenování experty na vysokých školách, kde budou líčit svým mladým přicházejícím kolegům své zkušenosti z různých nasazení, srovnávat výhody a nevýhody jednotlivých prací a doporučovat, zda strávit prázdniny ve společnosti sedláka, havíře nebo hainého.

Každý, kdo studoval vysokou školu, zná obecnou praxi studenstva, že nejtěžší předměty si každý nechává na prázdniny,

kdý je jedině možno, věnovat se studiu, nepřerušovanému návštěvami přednášek, laboratoří a seminářů. Sám studuji chemii a proto dobře vím, co znamená laboratoř. Práci od 8 hod. do 5, příp. 9 hod. večer. Každý jen trochu soudný člověk uzná, že po desetihodinové laboratorní práci těžko se sbírá soustředění na večerní studium obsáhlého předmětu. Měsíc laboratoří skýtá tudíž pouze čtyři volná odpoledne v sobotu a čtyři neděle. Za tuto dobu těžko lze nastudovat organickou neb fysikální chemii. I odkládali naši předchůdci tyto předměty na prázdniny, aby v době tří měsíců nestudovali »organiku« nebo »fysikálku« a na podzim se pochlubili svými vědomostmi. Řídil jsem se i já jejich příkladem a hle, přišel SVS a změnil program v tom směru, že budu nucen část těžkých předmětů odsunout na studijní rok, příp. na prázdniny dřívějšího roku.

V konci dopisu rád bych na něco upozornil vysokoškolskou uhelnou brigádu, pracující v závodě Zárubek ve Slezské Ostravě. Kolegu Vojtěka, který napsal do Dnešku č. 16 dopis k anketě »Vysokoškoláci a pracovní povinnost«, vůbec neznám, ale s věcnými vývody jeho dopisu naprosto souhlasím. Vy, milí kolegové uhelné brigády v Zárubku, iste jej ostře nepadli v dlouhém článku, přeplněném slovy, odmítacími tvoy jeho charakteru a jako korunu všeho cituje havíře p. Antonína Gabla ze O-Zárubku, který jednomu z vás po přečtení článku pravil prostě: »Toto nemůže napsat dobrý Čech...« Měl bych na vás, kolegové, několik dotazů:

1. Jste dokonale seznámeni s jednotlivými druhy úlev, platných pro jednotlivé vysoké školy? — Domnívám se, že asi stěží. Znáám úlevy pro studenty chemicko-technologické, inženýrské a mohu vás ujistit, že ten, kdo je navrhol, zaměřil je na pilnost a svědomitost posluchačů takovým způsobem, že ten, kdo je chce využít, musí skoro zapomenout na privátní život a věnovat se jen a jen studiu.

2. Je vám známo, že protahováním studia z jakéhokoliv důvodu, tedy i účasti na brigádách, je vám stát nucen vyplácet mnohem delší dobu stipendia, než by se děl, při normálním studiu bez jakékoliv pracovní povinnosti?

3. Proč stavíte kolegoví Vojtěkovi a tedy nám všem, kteří s ním svymatiusil, před oči jako vzory kolegy starší 30 let? — Kolegové starší 30 let, zapsaní za prvé republiky, se mezi námi již nemají vůbec vyskytovat. Uvažujte se mnou. Odečteme-li šest roků nesvobody, kdý nebylo možno studovat a předpokládáme-li, že nastoupili v devatenáctém roce svého věku na vysokou školu, zbývá pět roků na studia a domnívám se, že musí být studia na kterékoliv vysoké škole za pět let skončena.

4. O kom se domníváte, že bude stabilisovat pracovní tempo v závodech, stálí pracovníci řádně zapracovaní nebo jednoměsíční improvizovaní brigády? A zajímáte se i jinak o hospodářský život republiky?

Zodpověděni prvé otázky ponechávám vám. Pokud se týče druhé, dovolil bych si o vašem zájmu vysloviti svoje pochvyb a to na základě vaší žádosti o konkrétní udání, koho míní kolega Vojtěk oněmi »těžce pracujícími s modrými pondělký a volnými sobotami«. Abych uvedl konkrétní případ, cituji osobu nad jiné povolanou, předsedu ÚRO, p. poslance Zápotockého, který v jedné ze svých řečí pozastavoval se nad malou výkonností našeho znárodněného průmyslu, kde kapacita výroby daleko nedosahuje předpokládané meze.

5. Vysvětlili iste havířovi p. Antonínu Gablovi ze Zárubku studium a vůbec praxi studia na vysoké škole?

Předpokládám, že nikoliv. Jistě bude p. Gabel znamenitým havířem a odborníkem ve svém oboru a nebude potřebovat rad laiků, jak má navrtat štolu nebo upevňovat podpěry, avšak těžko bude stejným odborníkem pro vysokoškolácké problémy, kdýž nikdy na vysoké škole nestudoval. S názorem kolegy Vojtěka možno nesusouhlasit, ale proto, že vyslovil rozdílné mínění, prohlásil ho za špatného Čecha, je přece jen trochu přehnané.

Poroučím se Vám, vážený pane redaktore, s projevem hluboké úcty.

Otakar M u d r o c h.

listárna redakce

O nový životní styl. A. I. Liberec: Patrně iste neporozuměla, třebaže článek byl psán velmi jednoznačně. Nezáleží nám na tak zv. milostpaních, které daly práci udělat služebnou a nehájíme jejich lenost, lépe řečeno sabotáž. Chceme: 1. aby domácnost mohla být čistá a při tom se nemusily děti poloukat po ulicích, 2. aby každá žena, ne pouze z vyšších společenských vrstev, mohla si opatřit výpomoc v domácnosti. Dnes jí nesežene ani žena s těžkou srdeční vadou a kdýž, tedy za 1600 Kčs měsíčně. Při nedostatku pracovních sil v nemocnici aspoň vidíte, kam to vede, kdýž sice přestaly lenošit tak zv. milostpani, ale také přestaly chodit do práce 15—18leté dívky z chalup. — Zd. M., Liberec: Také práce v domácnosti je práci pro blaho národa, ne pouze práce v továrně nebo v nemocnici. Ovšem že jen tam, kde žena na svou domácnost nestací; ale což nejsou takové domácnosti? Dětské domovy, jako ve SSSR, u nás ještě nejsou, služebné již nejsou. A děti běhají po ulicích.

Dr. V. M.

Svět knih

KULTURNÍ ZPRAVODAJ

Josef Čapek:

PÍSEŇ

Sedou oblohu mívál jsem rád,
pod šedou oblohou se srdce
usebírá;
teď šerá oblaha mně srdce
svírá:
šedivým nebem stísněn,
zaklopen,
až příliš, příliš vím, že vězňem
jsem.

Modrou oblohu mívál jsem rád,
pod modrou oblohou se srdce
k letu sbírá;
teď modrá oblaha mne steskem
svírá:
blankytným nebem zkouzlen,
roztoužen,
vím dvojnásob, že vězňem,
vězňem jsem!

Ze sbírky »Básně z koncentračního tábora«.

Důvěra dodává konverzací více lásky než duchaplnost. LA ROCHEFOUCAULT

Kniha z novinářské pozůstalosti Zd. Bořka-Dohalského. V těchto dnech byla dokončena sazba bohatého výběru feuilletonů a sloupků, jež vznikly na okraji jeho parlamentního zpravodajství v Lidových novinách. V knize, nazvané *Opuštěný stůl*, pojí se k Dohalského evokacím rodného Domažlicka a chodských duchovních postav hojně portrétní zkratky politiků, herců, hudebníků i spisovatelů, ukázky kulturní i novinářské reportáže, drobné entrefilet, zachycující dojem chvíle a uplývající obrázky z proudění událostí. Kniha, k níž napsal předmluvu F. Peroutka a již uspořádal dr. Miroslav Halík v posledním roce války s původním záměrem na uvítanou příteli z vězení.

vyjde až nyní v nakladatelství Fr. Borový na rozloučenou čtenářů se statečným novinářem i na jeho trvajícím památku.

Winston Churchill: DO BOJE

Nejpopulárnější britský politik válečné doby, bývalý ministerský předseda Winston Churchill, přednesl — většinou v Dolní sněmovně — řadu projevů, které byly mistrnou ukázkou řečnického umění i stát. moudrosti a které jsou dnes čteny s delším časovým odstupem, živým, bezprostředním a neskresleným pramenem poznání historie války. Tyto řeči vyšly v Anglii knižně v šesti svazcích, které bu-

dou v nakladatelství Fr. Borový postupně vydávány v českém překladu. První z těchto svazků, nazvaný »Do boje«, zahrnuje i některé Churchillovy řeči předválečné; ale ty jsou již v tak úzké souvislosti s hrozcí válkou, že byly právem zařazeny před vlastními projevy válečné. Jsou zejména zajímavé pro české čtenáře, neboť Winston Churchill, tehdy ještě obyčejný poslanec konservativní strany, v nich zaujímá přísně odmítavé stanovisko k mnichovské politice konservativního ministerského předsedy Neville Chamberlaina. Svazek »Do boje« obsahuje Churchillovy projevy až do listopadu 1940 — mezi nimi i projev k Čechům a Slovákům o druhém výročí Mnichova.

V celku budou Churchillovy projevy jedinečnou historií války, historií živou, protože přímo prožívanou.

Zdeněk Bořek Dohalský:

U SPILLARŮ NA PEČI

Pec pod Čerchovem je takové místo, které se nepýší velkými rozhledy. V zádech máte les a před sebou hodně luk, drobná pole, taková malá políčka, na jejichž úrodě stačí několik skromných stodůlek malé vesnice. Staré sídlo dřevorubců, rodiště Jana Františka Hrušky, který tu o prázdninách chodí s holí sukovitou, v tvrdých stěvečích, jako nosívali kdysi staří Chodové.

Soumrak je tady zlatý a než hustě zřialoví, vystřídá spoustu barev v lesním vzduchu, poroseném z trav, zelených jako brčál. Tiché místo líbilo se malíři Jaroslavu Špillarovi a postavil si tu vilku na kraji louky. Stromy obehnal její dřevěné vyložení a popínavými keři svázal ji s vesnicí a sám, srdce zahloubané, na prahu svých dveří dlouho rozmloval s hvězdami, než mu vytáhly duši k nebesům.

Po něm od té doby hodně předválečné tu hospodář jeho bratr Karel, jemuž se na rozdíl od Jaroslava říká Špillar pařížský a jenž dneska

se dožívá šedesáti let. Světlé, čisté pokoje s roztroušeným kusem klidného biederмайерu a štíhlého empiru, prostá veselost, příjemná k letnímu obývání s malířským vkusem ve vzduchu. Všude mnoho lůžek a pohovek s natřískanými příkrývkami pro mnoho hostů. Ve velkém ateliéru plátna, podobná těm, která si před válkou vydobyla pařížskou přívětivost a nezapomenutelné dojmy francouzského přátelství.

Mikoláš Aleš býval tady hostem. Posedával ve stínu přízemní verandy a pítjel červené víno, kritně minerální vodou. Chodil víc na zahrádce než po lesích a sváděl tu na slunce a na žízeň, kterou tu mohl lehece ukonejšit. Z okna díval se Trhanov a Hrádek nad Hovůvkem a vzpomínal dob vzrůstých, kdy kus chodské vstupy zaznamenal vlastní rukou. Jednou v létě seděl tu na zahradě, před sebou papírek a v ruce tužku. Nakreslil růži, takovou růži, až se jí sám polekal. Uprostřed lístků byla lebka s propadlými očními důlky. Příšerná podívaná. Venkovské růže uprostřed léta páchly umrlčinou. To bylo poslední léto Mistra Mikoláše.

Po Alešovi nastěhovali se do vily literáti, herci a zpěváci,

z nichž nejmohutnější a vpravdě výtvarná byla figura Bohumila Benoniho v divadelně přehozené donjuanské kapuci, v níž vycházel v podvečer zadívat se do krajů a do vzpomínek. V dále v lukách mračivil se jeho černý plášť v poslední záplavě slunečního světla na širokých ramenou muže opřeného pohledem o panské sídlo Lomikarovo. Široké oční oblouky s vystouplým strništěm, z řas černých jako ten uhel, který páčil pod nimi v očích. Ruce vryté do boků, tak jako kdysi před rebely, prohlížel Bohumil Benoni bývalou domácnost pana Wolfa Maxmiliána Lamingerera z Albenreuthu, hejtmana kraje plzeňského a pána na zboží chodském, a spokojeně procházel v myslí všemi akty Psohlavců a konfrontoval se tu na místě činu s nebožtíkem, o kterémto konfrontaci podal pilné zprávy ve vile ještě před večerí mezi muzikou.

Ta se táhla celým domem a po celé prázdniny. Sametový tón violy Karla Moravce ze Ševčíkova kvarteta nesl se od klavíru v rohovém pokoji, na kterém se dělil Jindřich Jindřich o doprovod s potokem. Mnoho posluchačů, roztroušených po světelných a na zahrádě; a nahoře v ateliéru, Špil-

lar před plátnem a se štětcem. Hudba vklouzla pod ruku a tak ji vmaloval do obrazů. Rozvěsil si ji v záclonách smrků, potáhl jí louky, vyjel s ní do kopců velkých rozhledů po krajině, která je jeho třetí láskou, neboť první je zlatý vlas, který už z dob Ženíškova ateliéru a pařížského pobytu zaplavil malířovo myšlení a tedy i obrazy.

Namaloval si to už dřív, než mu čas napočítal šedesátku. Slavný průvod dětí a žen, jejichž zlaté kadeře jsou sluncem v obrazu úrody rozložené na širokých plecích zdravých mužů, pochodujičích do dálky, která v jasném podzimu je tak blízká. Kozlí střečkové, věnčené pozdními slunečnicemi, plete se v chůzi jako kytky na louce. Bakchanale, ale jenom v barevném závoji, jehož hudba je prostá výkřiků a leží v snivosti volně rozložené věty sonáty, tak jako v teplém pozdním večeru v lukách a v lesích pod Čerchovem.

L. N. 21. XI. 1931.

(Z knihy *Opuštěný stůl*, která vyjde v příštích týdnech v nakladatelství Fr. Borový.)

KNIHY REDAKCI DOŠLE

Jaroslav Koudelka: **Pán na české řece.** Vydalo nakladatelství Jaroslav Salivar v Praze. I. kniha. Ilustroval a obálku navrhl Jiří Krejčí. Stran 347, Kčs 120.— brož. I. a II. kniha.

Prof. dr. Karel Hrubý: **Tvoříme s přírodou.** (Praktická genetika.) Úprava Rudolf Sváb. Obálka Karel Diviš. Živá věda, knihovna spisů naučných, paměti a životopisů. Svazek 13. Řídí dr. Josef Navrátil a dr. Vladimír Sotorník. Nakladatelství Čin. Kčs 234.— brož. Stran 518.

Jan Ratibořský: **Češi na Ratibořsku a Hlubčoku.** (Hornoslezská Haná.) Nakladatelství Orbis. Znak kreslil arch. inž. B. Štorm. Heraldickým popisem přispěl Hugo Rokyta. Obálka Boris Hanš. Stran 127, Kčs 40.—

Inž. dr. Bohuslav Glos: **Hospodářské plánování ČSR.** Nakladatelství Práce. Stran 69. Kčs 30.—

V. I. Lenin: **Imperialismus ako najvyššie štádium kapitalizmu.** Nakladat. Pravda, Bratislava. Stran 126. Kčs 25.—

P. Jilemnický: **Pole neorané.** Obálka I. Weiner Král. Nakladatelstvo Pravda, Bratislava. Stran 429. Kčs 80.—

Jaroslav Havlíček: **Jak se chováti ve společnosti.**

Kresby František Bezděk. Obálka a vazba Jaroslav Sváb. Vydal Knapp v Praze. Stran 278. Kčs 88.— brož. 109.— váz.

Marie Snídalová: **Slétla na zemi hvězdička...** Nakladatelství Zápotočný a spol. Vydobil Jiří Peške. Stran 41. Kčs 27.—

Jos Lada: **Bubáci a hasičmani.** S autorovými ilustracemi vydalo nakl. Práce. Stran 161. brož. Kčs 40.—, váz. Kčs 60.—

Jan Čarek: **Železná panna.** (Epigramy.) Za redakce A. C. Nora vydal jako šestý svazek edice Český humor nakladatel Alois Hynek. Ilustroval: Fr. Ketzek. Grafická úprava Alois Chvála. Stran 87. Kčs 40.— brož., 56.— váz.

Frank Wenig: **Léto pod Purkštejnem.** - (Humoristický román.) Za redakce A. C. Nora vydal jako 3. svazek edice Český humor nakladatel Alois Hynek. Obálku navrhl Jiří Brdečka. — Grafická úprava Alois Chvála. Stran 304. Kčs 120.— brož., 150.— váz.

Johan Falkberget: **Chléb noci.** Román. Z norštiny přeložila Nina Neumannová. Dřevoryt a grafická úprava Cyrila Boudy. Vydala Topičova edice. Topičovy bílé knihy. Řídí Josef Knap. Stran 457. Kčs 145.— brož., 170.— váz.

Jiří Hurta: **Zpíval jsem v boji.** (1937—1945.) Obálka,

frontispic a úprava František Ketzek. Nakladatel Alois Svoboda v Praze. Stran 58. Kčs 45.—

Vladimír Ůlehla: **Záhada smrti.** (Zamyšlení nad životem.) Nakladatelství Život a práce. Stran 124. Kčs 43.—

Ladislav Görllich: **Masaryk a marxismus.** Obálka L. Sváček. Nakladatelství Rudolf Rejman v Praze. Stran 27. Kčs 7.50.

Dr. Jiří Hájek: **Socialismus a mládež.** Obálka L. Sváček. Vydala Československá sociální demokracie. Stran 23. Kčs 5.—

Karel Doležel: **Plánovité hospodářství.** Nakladem vlastním. Stran 189. Kčs 72.—

Josef Hrabák: **Petr Bezruč a jeho doba.** Vydala Společnost Petra Bezruče v Opavě. Stran 15. Kčs 12.—

Budovatelský program třetí vlády Národní fronty Čechů a Slováků. Předneseno předsedou vlády Klementem Gottwaldem v Ústavodárném Národním shromáždění dne 8. července 1946. Vydalo ministerstvo informací. Kčs 3.—

Kulturní politika ve prospěch lidu. Vydalo ministerstvo informací. Stran 30. Kčs 3.—

Milena Bláhová: **Bojovala jsem.** Obálka a obrázek pod titulem podle originálu

ak. malíře Aloise Moravce. Vydalo nakladatelství Otto. Ve sbírce Ohlasy války. Stran 65. Kčs 30.—

Robert T. Morris: **50 let chirurgem** (Fifty Years a Surgeon). Z amerického originálu přeložil František Bommer. Obálka arch. Zdeněk Rossman. Vydalo nakladatelství V. Škubal v Praze. Stran 343. Kčs 120.—

A. L. Katina: **Panstvo.** — Obálka F. Devečka. Vydavatel' Franoscius v Liptovskom Sv. Mikuláši. Stran 156. Kčs 55.—, brož. 80.— viaz.

Madelon Lulofs: **Jiný svět.** (De andere wereld). Z holandštiny přeložila Milada Šimsorvá. — Obálka Karel Liška. — Vydal Kvádr v Praze. — Stran 400. 99 Kčs brož, 120 Kčs váz.

Makhali Phal: **Zpěv míru.** Přeložil Artur Závodský. Vydal: Klub revoluční kultury v Mor. Ostravě. Obálka a kresba Helena Salichová. Stran 35. 25 Kčs.

Vysočina. Vydala Vysočina, spolek přátel a rodáků Českomoravské vysočiny v Praze. — Uspořádal František Zvěřina. Stran 100. 60 Kčs brož.

František Nechvátal: **Zajetí babylonské.** (Básně.) Vyšlo v edici Klín. Řídí Jaroslav Seifert. Obálka J. Liesler. Frontispice J. Šima. Nakladatelství Práce. Stran 112. 50 Kčs brož., 75 Kčs váz.

Seznamte se s dílem jednoho z největších představitelů francouzské literatury, velkého milovníka krásy a života, moudrého a duchaplného myslitele, virtuosního stylisty, jehož vybroušenou prózu nám v cenných překladech přetlumčili naši nejvýznačnější spisovatelé.

ANATOLE FRANCE

Epikurova zahrada, přel. S. K. Neumann	15.— Kčs
Komická historie, přel. F. V. Krejčí	12.50 "
Ostrov tučňáků, přel. S. K. Neumann	17.50 "
Perleťová schránka, přel. E. Bassa V. Kún	12.50 "
Zločin Silvestra Bonnarda, přel. Fráňa Šrámek	15.— "
Touhy Jana Serviena, přel. Jarosl. Vobrubová-Koutecká	10.50 "

Knížky, vesměs vydané před válkou v půvabné edici Pantheon, jsou vytištěny na krásném, tenkém papíru a jsou pro svou velmi nízkou cenu lehce přístupny nejširší čtenářské obci.

U knihkupců

Fr. Borový